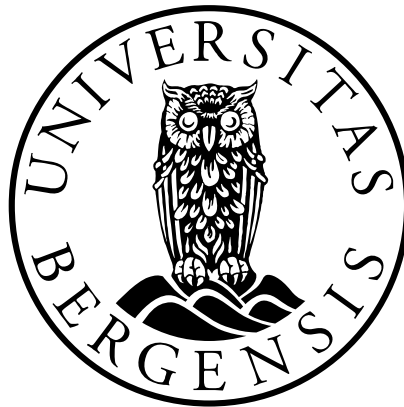

Tvangsfullbyrdelse av aksjonæravtaler

*Aksjonæravtalens rettsvirkninger og
tvangsfullbyrdelse av stemmerettsforpliktelser*

Kandidatnummer: 73

Antall ord: 14 918

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2022

Innholdsfortegnelse

1	<u>INNLEDNING</u>	3
1.1	EMNE OG PROBLEMSTILLING	3
1.2	PROBLEMSTILLINGENS AKTUALITET	4
1.3	RETTSKILDEBILDET OG METODE	5
1.4	DEN VIDERE FREMSTILLINGEN.....	6
2	<u>AKSJONÆRAVTALER SOM AVTALETYPE</u>	7
2.1	FORMÅL OG FUNKSJON.....	7
2.1.1	AVTALEREGULERING AV AKSJONÆRRETTIGHETER	7
2.1.2	VALGET MELLOM AVTALEREGULERING ELLER VEDTEKTSREGULERING	8
2.2	STEMMERETTSAVTALER	9
3	<u>AKSJONÆRAVTALERS GYLDIGHET OG VIRKNING</u>	11
3.1	RETTSVIRKNING MELLOM PARTENE	11
3.1.1	LEGITIMERING AV AKSJONÆRAVTALER.....	11
3.1.2	INNHALDET I STEMMERETTSAVTALEN.....	11
3.1.3	RETTSVIRKNINGER VED MISLIGHOLD	13
3.2	RETTSVIRKNINGER FOR SELSKAPET SOM TREDJEPERSON.....	14
3.2.1	AUTONOMIFORESTILLINGEN SOM UTGANGSPUNKT.....	14
3.2.2	AVTALERETTLIG BINDING AV SELSKAPSORGANENES KOMPETANSE.....	15
3.3	SELSKAPSRETTLIGE BEGRENSNINGER I AVTALEFRIHETEN	17
3.3.1	INNHALDSMANGLER OG KOMPETANSEMANGLER	17
3.3.2	MATERIELLE BEGRENSNINGER FOR STEMMERETTSAVTALER	18
3.3.3	AVTALER SOM FORPLIKTER STYRETS MEDLEMMER.....	23
3.4	SELSKAPET SOM PART I AKSJONÆRAVTALEN	26
3.4.1	PROBLEMSTILLING OG UTGANGSPUNKT.....	26
3.4.2	KOMPETANSEBEGRENSNINGER FOR SELSKAPSORGANENE.....	27
4	<u>TVANGSFULLBYRDELSE AV EN GYLDIG AVTALE</u>	30
4.1	INNLEDENDE BEMERKNINGER.....	30
4.1.1	PROBLEMSTILLINGEN: SIKRING AV AKSJONÆRAVTALENS EFFEKTIVITET.....	30
4.1.2	KRAV PÅ NATURALOPPFYLLELSE AV STEMMERETTSFORPLIKTELSER	30
4.1.3	KORT OM MIDLERTIDIG SIKRING.....	31
4.1.4	FULLBYRDELSESDOM SOM FORUTSETNING FOR BRUK AV TVANGSMIDLER.....	32
4.2	RETTSGRUNNLAG FOR FULLBYRDELSESDOM.....	33
4.2.1	OM DEN RETTSLIGE VURDERINGEN.....	33
4.2.2	OBLIGASJONSRETTLIGE BEGRENSNINGER	33
4.2.3	SIVILPROSESSUELLE BEGRENSNINGER.....	39

4.3	GJENNOMFØRING AV TVANGSFULLBYRDELSEN.....	40
4.3.1	AVGJØRELSEN OM TVANGSBRUK OG DE TILGJENGELIGE TVANGSMIDLENE	40
4.3.2	DOMSTOLENS HENSIKTMESSIGHETSSKJØNN.....	41
4.3.3	HANDLEPLIKT OG TVANGSMULKT FOR MISLIGHOLDEREN	42
4.3.4	RETT TIL Å STEMME FOR MISLIGHOLDEREN SINE AKSJER	43
	<u>KILDEREGISTER.....</u>	48

1 Innledning

1.1 Emne og problemstilling

Emnet for avhandlingen er krav på oppfyllelse av aksjonæravtaler. Aksjeloven (asl.) og allmennaksjeloven (asal.) gir aksjeeierne rettigheter knyttet til aksjene.¹ En aksjonæravtale har ikke et entydig innhold, men kjennetegnes normalt av at én eller flere aksjeeiere (eller fremtidige aksjeeiere) forplikter seg til å utøve aksjonærrettene sine på en bestemt måte.² I mangel av avtale eller vedtektsendring kan eierrettighetene utøves fritt i henhold til aksjelovene. Dette gjelder også stemmeretten på generalforsamling.³ En aksjonæravtale kan forplikte aksjeeierne til å bruke stemmeretten på en bestemt måte, som ledd i å realisere aksjonæravtalens formål.⁴ Som for andre avtale typer har en avtalepart interesse i at de øvrige partene oppfyller forpliktelsene sine etter en aksjonæravtale.

Hovedproblemstillingen i denne avhandlingen er hvilken mulighet avtalepartene har til å få dom for oppfyllelse av stemmerettsforpliktelser i en aksjonæravtale (fullbyrdelsesdom), og hvilke tvangsmidler som eventuelt er tilgjengelig for oppfyllelse av dommen. Dette dreier seg om aksjonæravtalens avtalerettslige virkninger, og problemstillingen reiser en rekke underliggende rettsspørsmål. En forutsetning for at man skal kunne få dom for oppfyllelse, er at aksjonæravtalen er gyldig og forpliktende mellom partene. Selskapsrettslige regler medfører at partene ikke har fullstendig avtalefrihet. Aksjonæravtalens gyldighet mellom partene er derfor et sentralt emne som vil drøftes inngående for å svare på hovedproblemstillingen.

Et annet spørsmål er hvilke rettsvirkninger aksjonæravtalen har for selskapsorganene; om aksjonæravtalen blir bindende også for selskapsorganenes kompetanse, når selskapet blir part i avtalen, og som tredjeperson. Dette vil også drøftes som ledd i å klarlegge aksjeeiernes avtalerettslige disposisjonsfrihet, men er ikke en hovedproblemstilling i avhandlingen. Fokus er rettet mot aksjonæravtalens avtalerettslige, ikke selskapsrettslige, virkninger.

¹ Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven), heretter også samlet som "aksjelovene".

² J. Woxholth s. 26-27.

³ Aksjeloven § 5-3 (1) og allmennaksjeloven § 5-4 (1).

⁴ Se nærmere under punkt 2.1.

1.2 Problemstillingens aktualitet

Adgangen til å få fullbyrdelsesdom for oppfyllelse av en aksjonæravtale er ikke regulert direkte i lovgivningen og er ikke avklart i rettspraksis. Problemstillingen er omtalt i juridisk teori, hvor meningene har vært delte. Andenæs skriver bl.a. at det etter omstendighetene kan være aktuelt med fullbyrdelsesdom, men at det av "praktiske og prinsipielle grunner" er tvilsomt om man bør anerkjenne en alminnelig rett til å kreve fullbyrdelse.⁵

Problemstillingen må ses på bakgrunn av at det er svært vanlig å inngå aksjonæravtaler,⁶ spesielt i unoterte selskaper,⁷ og at dom for oppfyllelse av avtalen ofte er en praktisk løsning for avtalepartene. Aksjonæravtalen tar sikte på å regulere rettsforhold i et aksjeselskap, men som utgangspunkt er avtalen uten virkning for selskapet; selskapet er et selvstendig rettssubjekt og adskilt fra aksjeeierne,⁸ og hovedregelen i norsk rett er at en avtale kun binder avtalepartene. En avtale mellom aksjeeierne får derfor som hovedregel ikke *direkte* rettsvirkninger for selskapet.⁹ Tvangsfullbyrdelsesinstituttet kan imidlertid brukes på en måte som likevel gir avtalens regulering gjennomslag på det selskapsrettslige planet. En dom for oppfyllelse vil med andre ord kunne være et hensiktsmessig verktøy for å sikre aksjonæravtalens effektivitet.

En gjennomgang av flere aksjonæravtaler viser samtidig at det er praksis for å utforme aksjonæravtaler på en måte som vanskeliggjør et krav på oppfyllelse. For det første kan en regulering utformes på en måte som ikke oppstiller bestemte handleplikter, slik at det ikke finnes rettsgrunnlag for å kreve oppfyllelse av den handlemåten som saksøkeren ønsker. For det andre kan partene i aksjonæravtalen handle utenfor sin rettslige råderett når de inngår avtalen, som fører til at avtalereguleringen blir ugyldig. Det er sentralt å klarlegge slike forhold, slik at aksjonæravtalene fra et praktisk perspektiv kan utformes på en måte som effektivt kan gjennomføres selskapsrettslig gjennom krav på oppfyllelse og tvangsfullbyrdelse.

⁵ Andenæs (2016) s. 62.

⁶ Se nærmere om statistikken i J. Woxholth s. 28-31

⁷ Et selskap som ikke er børsnotert.

⁸ Jf. forutsetningsvis als./asal. § § 1-2. Se punkt 3.2.

⁹ Se punkt 3.2 og 3.3.3.

1.3 Rettskildebildet og metode

Alminnelig juridisk metode anvendes for de rettsspørsmål oppgaven skal analysere. Dette innebærer at problemstillingene vil ta utgangspunkt i et rettsgrunnlag og at argumenter utledes fra relevante rettskilder og vektet mot hverandre etter rettskildeprinsippene.

Rettskildebildet knyttet til tvangsuppfyllelse av aksjonæravtaler preges av mangel på autoritative kilder. Det finnes ingen lov i norsk rett som regulerer aksjonæravtaler spesielt, og analysen vil derfor i stor grad bero på ulovfestet rett. Rettsgrunnlaget finnes da ikke i en enkelt lovbestemmelse, men utledes fra alminnelige prinsipper, rettspraksis, juridisk teori og reelle hensyn – i særskilt systembetraktninger og formålshensyn. Dette gjelder særlig spørsmålet om aksjonæravtalens rettsvirkninger mellom partene og adgangen til å få dom for oppfyllelse av en stemmerettsforpliktelse.¹⁰ Her er det også flere aktørhensyn som må veies mot hverandre i rettsanvendelsen. Både hensynet til avtalepartene, men også tredjepersonsinteresser for selskapet, kreditorer og eventuelt øvrige aksjeeiere som ikke er part i avtalen.

Spørsmålet om bruk av tvangsmidler er regulert i tvangsfullbyrdelsesloven (tvangsloven).¹¹ Her er det lovt teksten i § 13-14 som utgjør rettsgrunnlaget, men lovt teksten er likevel taus om det gjelder materielle begrensninger for valget av fullbyrdelsesmåte for oppfyllelse av en stemmeforpliktelse. Dette gjør det nødvendig å presisere innholdet i ordlyden med andre rettskilder som kaster lys over bestemmelsens innhold. Lovforarbeidene og lovformålet utgjør her viktige rettskildefaktorer i lovtolkningen.

Det er også begrenset med rettspraksis knyttet til krav på oppfyllelse av aksjonæravtaler. Det finnes ingen dom fra Høyesterett som svarer på spørsmålet om en stemmerettsavtale kan tvangsfullbyrdes. Fra underrettspraksis er spørsmålet bare behandlet én gang i en upublisert dom fra Oslo byrett fra 1976.¹² Underrettspraksis har i motsetning til høyesterettspraksis ingen prejudikatsverdi og har generelt begrenset rettskildemessig vekt. Rettsanvendelsen må primært bygge på de underliggende rettskildene og argumentene, og ikke dommen i seg selv.

¹⁰ Punkt 3.1 og 4.2.

¹¹ Lov 26. juni 1992 om tvangsfullbyrdelse (tvangsfullbyrdelsesloven).

¹² Upublisert dom fra Oslo byrett av 12. februar 1976.

Aksjonæravtaler har tradisjonelt fått liten omtale i norsk juridisk teori. Fra skandinavisk rett har særlig Carl Martin Roos¹³ og Niklas Arvidsson¹⁴ behandlet aksjonæravtalens rettslige regulering i sine doktoravhandlinger. Av norsk juridisk teori var det lenge kun Lowzow & Reed¹⁵ som skrev utfyllende om aksjonæravtaler, men siden har Jannik Woxholth behandlet aksjonæravtaler grundig i sin doktoravhandling.¹⁶ For spørsmålet om tvangsfullbyrdelse av stemmerettsforpliktelser er det likevel bare J. Woxholth som behandler spørsmålet utfyllende. Det er derfor begrenset med juridisk teori om problemstillingen for denne avhandlingen. Som rettskilde har juridisk teori likevel normalt ikke rettskildevekt utover argumentasjonsverdien.¹⁷

1.4 Den videre fremstillingen

Avhandlingen har to hoveddeler. Første hoveddel tar for seg spørsmålet om aksjonæravtalens rettsvirkninger og rekkevidden av partenes avtalefrihet (kap. 3). Andre hoveddel tar for seg spørsmålet om en avtalepart kan få en gyldig stemmerettsavtale tvangsfullbyrdet (kap. 4). Først vil det redegjøres kort for aksjonæravtaler generelt, for å gi en oversikt over aksjonæravtalens – og spesielt stemmerettsavtalens – plass i aksjeselskapsretten (kap. 2).

Fokuset er på aksjonæravtalens avtalerettslige virkninger. Rettsvirkningene for selskapet som avtalepart og tredjeperson vil også drøftes i noen utstrekning, for å klargjøre avtalefriheten til aksjeeierne og selskapet. Selskapsrettslige virkninger som innløsning, utelukkelse og oppløsning vil ikke behandles.¹⁸ Det samme gjelder problemstillingen om beslutninger og vedtak i strid med aksjonæravtalen kan utgjøre myndighetsmisbruk etter aksjeloven §§ 5-21 og 6-28 eller ulovfestede misbruksprinsipper.¹⁹

¹³ Carl Martin Roos: *Avtal och rösträtt : en aktiebolagsrättslig studie*, Stockholm 1969.

¹⁴ Niklas Arvidsson: *Aktieägaravtal: särskilt om besluts- och överlåtelsebeslutningar*, Lund 2010.

¹⁵ Lowzow, Reed og Steinberg: *Aksjonæravtaler*, Oslo 1993.

¹⁶ Jannik Woxholth: *Aksjonæravtaler*, 3.utgave 2017

¹⁷ Det er bred enighet om at juridisk teori har liten rettskildemessig vekt, men det er flere forhold som bidrar til at juridisk teori har større eller mindre vekt, se Bjarte Askeland i Høgberg og Sunde s. 461-464.

¹⁸ Se J. Woxholth s. 343-364 for en detaljert gjennomgang.

¹⁹ Se Truyen s. 242-249.

2 Aksjonæravtaler som avtaletype

2.1 Formål og funksjon

2.1.1 Avtaleregulering av aksjonærrettigheter

Aksjonæravtalens funksjon er å regulere aksjonærrettighetene som knytter seg til aksjene.²⁰ Disse rettene kan inndeles i økonomiske retter, disposisjonsretter og forvaltningsrettigheter. Aksjeeierne har bl.a. rett på utbytte (økonomisk rett),²¹ rett til å selge og pantsette aksjene sine (disposisjonsrett),²² og rett til å møte på generalforsamling og stemme for aksjene sine (forvaltningsrett).²³ Aksjeeierne kan modifisere rettighetene gjennom vedtektene og/eller gjennom en aksjonæravtale.²⁴ Det vanlige er at aksjonæravtalen inngås mellom aksjeeierne i selskapet, men også andre rettssubjekter kan som utgangspunkt tiltre avtalen; det sentrale er at minst én aksjeeier binder aksjonærrettene sine. Selskapet selv gjøres tidvis til part i avtalen, i kraft av sin rettssubjektivitet,²⁵ men det er omdiskutert hvilke selskapsrettslige rettsvirkninger som kan trekkes av dette forholdet.²⁶

Formålet med aksjonæravtalen kan variere stort. Det overordnede formålet med reguleringen er å begrense virkningene av flertallsprinsippet og fri stemmegivning.²⁷ Noen avtaler kan betegnes som en avtale om maktkonsentrasjon, hvor aksjeeierne skal "samle krefter", og andre kan betegnes som en maktspredningsavtale hvor rettighetene til en majoritetsaksjonær skal begrenses.²⁸ Hva som ønskes oppnådd varierer ut fra det enkelte selskapsforholdet og avtalepartene. Partene kan f.eks. ønske å fastsette selskapets virksomhet og strategi, hvilke flertallskrav som skal gjelde for beslutningstaking, om en avtalepart skal ha rett til å velge et antall styremedlemmer mv. Slike avtaler gjør deltakelsen i selskapet med forutberegnelig. Dette

²⁰ Fra et tingsrettslig perspektiv kan rettighetene betegnes som "eierrettigheter".

²¹ Aksjelovene § 8-3 (1).

²² Aksje- og allmennaksjeloven § 4-15 (1), aksjeloven § 4-8 og allmennaksjeloven § 4-15a.

²³ Aksjeloven §§ 5-2 (1) og 5-3 (1) og allmennaksjeloven §§ 5-2 (1) og 5-4 (1).

²⁴ Se punkt 2.1.2. om forholdet til vedtektene.

²⁵ Aksje- og allmennaksjeselskaper er selvstendige rettssubjekter, jf. bl.a. asl./asal. § 1-2.

²⁶ Se punkt 3.4.

²⁷ Aksjeloven §§ 5-3 (1) og 5-17 (1) og allmennaksjeloven §§ 5-4 (1) og 5-17 (1).

²⁸ Giertsen i festskrift s. 533-534.

kan være viktig for mange aksjeeiere, f.eks. for investorer i risikopregede ventureselskaper. Her kan det avtales vetoretter mv. for å gjøre investeringen tryggere for investoren.

Aksjonæravtalen kan også regulere disposisjonsrettene. En utbredt regulering er krav om at en aksjeerverver tiltrer aksjonæravtalen, som innebærer et forbud om å selge aksjene til noen som ikke tiltrer avtalen. En annen regulering som også er vanlig, er medsalgsrett og medsalgsplikt, hvor aksjeeierne får henholdsvis rett og plikt til å avhende aksjene til en tredjeperson når vilkårene er oppfylt. Avtalen kan også ha en egen regulering av forkjøpsrett til aksjene i selskapet,²⁹ eller regulering av kjøpsopsjoner som gir rett til å erverve aksjer uten at det har skjedd en overdragelse. Kjøpsopsjoner kan også brukes som en misligholdsbeføyelse for å forhindre mislighold av avtalen, og innebærer da en rett til å erverve misligholderen sine aksjer, ofte til en redusert pris.³⁰ Bruk av kjøpsopsjoner som misligholdsbeføyelser kan være et alternativ til å kreve oppfyllelse av en misligholdende aksjeeier. Slike avtalereguleringer vil imidlertid ikke behandles nærmere i denne avhandlingen.

2.1.2 Valget mellom avtaleregulering eller vedtektsregulering

Et særlig spørsmål er hvorfor aksjeeierne velger å avtaleregulere aksjonærrettene, fremfor å regulere disse i selskapets vedtekter. Aksjelovene tillater at aksjeeierne i en viss utstrekning kan beslutte avvikende regulering i selskapets vedtekter.

En første grunn til å bruke aksjonæravtaler fremfor vedtektsendring, er at vedtektsendring krever to tredeler stemmeovervekt.³¹ Aksjonærene er derfor avskåret fra å endre selskapets vedtekter om ikke mange nok er enig. Det gjelder imidlertid ikke et flertallskrav for å inngå en aksjonæravtale, og denne kan inngås mellom en liten andel av aksjonærene. Samtidig krever endringer av aksjonæravtalen enstemmighet blant avtalens parter, mens vedtektene kan endres med to tredeler stemmeovervekt.³² Reguleringen får dermed en mer absolutt karakter når den inntas i en aksjonæravtale, og skaper økt forutberegnelighet for avtalepartene. En omstendighet som også kan gjøre vedtektsregulering mindre attraktivt, er at vedtektene skal være skriftlige

²⁹ Forkjøpsrett reguleres i asl./asal. §§ 4-19 flg.

³⁰ Normann i tidsskrift s. 44.

³¹ Aksjelovene § 5-18.

³² Vedtektene kan likevel fastsette strengere flertallskrav for vedtektsendring, jf. asl./asal. § 5-18 (3). Avtalen kan også ha en avtalt endringsadgang.

og tilgjengelig for offentligheten i Foretaksregisteret.³³ Aksjonæravtalen er ikke offentlig,³⁴ og kan tvert imot ha egne konfidensialitetsklausuler.

Videre kan ikke aksjeeierne endre vedtektene i strid med aksjelovens preseptoriske regler. En aksjonæravtale kan derimot utformes på en måte som ikke kommer i konflikt med aksjelovens preseptoriske regler.³⁵ Aksjeeierne kan ikke lage vedtekter i strid med loven, men en aksjonæravtale kan pålegge aksjeeierne å stemme slik at resultatet blir det samme.

2.2 Stemmerettsavtaler

En stemmerettsavtale er en type regulering i en aksjonæravtale som kjennetegnes av at den søker å binde utøvelsen av aksjeeiernes stemmegivning på generalforsamling. En aksjeeier har som utgangspunkt rett til å disponere fritt over stemmeretten, og kan avstå fra å stemme, eller stemme for eller mot en beslutning.³⁶ Stemmerettsavtaler har som formål å gi mer eller mindre detaljerte regler om bruken av stemmeretten.³⁷

Overordnet kan det sondres mellom positive og negative bindinger av stemmeretten. Aksjeeierne kan forplikte seg til å stemme på en bestemt beslutning (positiv binding), eller til å avstå fra å stemme for en bestemt beslutning (negativ binding).³⁸ En positiv binding kan komme til uttrykk som en plikt til å stemme på et resultat partene er enig om i avtalen eller i forkant av generalforsamlingen, eller som en diktatrett hvor en aksjonær må stemme i overensstemmelse med viljen til en annen aksjonær eller ikke-aksjonær. En negativ plikt kan komme til uttrykk som et forbud mot å stemme for enkelte beslutninger, eller som et forbud mot å stemme for en beslutning med mindre samtlige, eller en bestemt avtalepart, er enig.

Hvordan aksjonæravtalen forplikter bruken av stemmeretten beror på en tolkning av avtalen.³⁹ Avtalen kan oppstille eksplisitte og entydige plikter, f.eks. til å stemme for det maksimale utbyttet som er lovlig etter asl./asal. §§ 8-1 flg. Andre ganger må det vurderes nærmere hvilke forpliktelser som oppstilles. Avtalen kan ha en generell lojalitetsklausul i forbindelse med øvrig

³³ Jf. foretaksregisterloven §§ 3-1 nr. 1 og 3-1a nr. 1, jf. § 8-1.

³⁴ For børsnoterte selskaper kan aksjonæravtalen måtte gjøres kjent for selskapet eller børsen i henhold til børsens opptakskrav. Disse kravene behandles ikke her.

³⁵ Se punkt 3.3.2.

³⁶ Aksjeloven § 5-3 (1) og allmennaksjeloven § 5-4 (1).

³⁷ Lowsow & Reed s. 122.

³⁸ J. Woxholth s. 82.

³⁹ Se punkt 3.1.2.

regulering i aksjonæravtalen, f.eks. hva som skal være selskapets strategi. Partene kan dermed være avskåret fra å bruke stemmeretten på en måte som strider med denne strategien, eller forpliktet til å stemme for å iverksette konkrete tiltak som realiserer den.

Avtalen kan også forplikte aksjeeierne til å stemme for *vedtektsendringer*. Vedtektene kan bl.a. gjøre endringer i flertallskravene for beslutninger av spesiell viktighet for partene,⁴⁰ slik som f.eks. utvidelser eller innskrenkninger av selskapets virksomhetsområde. Uten slike vedtekter kan beslutninger fattes med stemmeovervekt.⁴¹ I vedtektene kan det derimot fastsettes krav om enstemmighet. Vedtektene er bindende for generalforsamlingen og styret,⁴² og en forpliktelse i avtalen til å stemme for vedtektsendring vil derfor være praktisk for å sikre avtalens effektivitet på det selskapsrettslige planet. Slike aksjonæravtaler er aktuelle i forkant av stiftelse eller oppkjøp av aksjer i selskapet, for å sikre at det blir vedtatt en ønsket vedtektsregulering.

⁴⁰ Jf. asl./asal. §§ 5-17 (3) og 6-25 (2), sml. §§ 5-17 (1) og 6-25 (1).

⁴¹ Jf. asl./asal. §§ 5-17 (1) og 6-25 (1).

⁴² Se asl./asal. §§ 5-22 og 6-30.

3 Aksjonæravtalers gyldighet og virkning

3.1 Rettsvirkning mellom partene

3.1.1 Legitimering av aksjonæravtaler

En forutsetning for at avtalepartene skal kunne kreve oppfyllelse av en aksjonæravtale, er at avtalen er gyldig og bindende mellom partene. Aksjonæravtaler kan gyldig inngås i medhold av avtalefriheten.⁴³ Det gjelder imidlertid begrensninger i avtalefriheten.⁴⁴ Når det er inngått en rettsgyldig avtale blir den obligasjonsrettslige virkningen at partene må oppfylle forpliktelsene etter sitt innhold.⁴⁵ For stemmerettsavtalenes vedkommende innebærer dette at stemmeretten må brukes på den måten som er angitt i avtalen. Brudd på avtalens forpliktelser representerer et mislighold av avtalen, og er gjenstand for sanksjoner fra de berettigede etter avtalen.

3.1.2 Innholdet i stemmerettsavtalen

a) Aksjonæravtaler må tolkes

Aksjonæravtalen må tolkes for å fastsette innholdet i den, herunder om den oppstiller en stemmerettsforpliktelse, og hva som eventuelt er innholdet i forpliktelsen. Dette er aktuelt når det skal fremsettes et krav om oppfyllelse (punkt 4.3), og når det skal vurderes om avtalen er gyldig eller om den rammes av en ugyldighetsgrunn (punkt 3.3).

b) Kort om avtaletolkning

Ved tolkning av aksjonæravtaler gjelder de alminnelige prinsippene for avtaletolkning.⁴⁶ Formålet med tolkningen er å finne ut hva partene mente på avtaletidspunktet,⁴⁷ og for skriftlige avtaler vil avtalens ordlyd være startpunktet og et sentralt tolkningsmoment.⁴⁸ Også andre momenter som er egnet til å kaste lys over hva partene mente må trekkes inn, herunder formålet med reguleringen.⁴⁹ Et kjennetegn for aksjonæravtaler er at partene ofte er ressurssterke og

⁴³ Jf. forutsetningsvis asl./asal. § 1-3 (2). Se Giertsen i festskrift s. 533.

⁴⁴ Punkt 3.3.

⁴⁵ Jf. Kong Christian Den Femtis Norske Lov (NL) 5-1-2.

⁴⁶ Andenæs (2016) s. 58.

⁴⁷ Se bl.a. Rt. 1993 s. 564 (Kierulf).

⁴⁸ Se bl.a. Rt. 2011 s. 670 (Nye Major).

⁴⁹ Rt. 1988 s. 1317 (Heimtun).

profesjonelle, og at de bistås av advokater eller andre med særlig kompetanse. I slike tilfeller får ordlyden særlig vekt, og det skal mye til for å fravike den av hensyn til andre omstendigheter, jf. Rt. 1994 s. 581 (Scanvest), som gjaldt tolkningen av en aksjonæravtale. Førstvoterende fremhevet partenes profesjonalitet og uttalte at det i slike tilfeller ville "åpne for tvil og uklarhet om man ved tolkningen av slike avtaler skulle fravike ordlyden ut fra mer eller mindre klare antakelser om formålet."

c) Tolkning av tause aksjonæravtaler

Spørsmålet om avtaletolkning kommer særlig på spissen når ordlyden i aksjonæravtalen ikke oppstiller uttrykkelige plikter for aksjeeierne.

Klausulene i aksjonæravtalen formuleres ikke sjeldent på andre måter enn som en stemmeplikt. Aksjonæravtalen kan regulere selskapets virksomhet uten at det etter ordlyden oppstilles individuelle plikter for avtalepartene. Partene kan f.eks. fastsette hva som skal være selskapets forretningsstrategi, endre flertallskravene og utdele styreverv.

Eksempel på avtaleregulering: "selskapet skal ha et styre bestående av fire styremedlemmer, hvor avtalepartene har rett til å oppnevne ett styremedlem hver." Her kan det spørres hvilke plikter avtalereguleringen pålegger de øvrige partene; en plikt til å stemme for medlemmene som utnevnes, et forbud mot å stemme mot medlemmene som utnevnes, eller ingen plikt overhodet.

Problemstillingen her er hvilke muligheter det er for å oppstille stemmerettsforpliktelser for aksjeeierne, når ordlyden i aksjonæravtalen ikke oppstiller uttrykkelige plikter for dem.

Avtalerettslig binding krever særlige holdepunkter.⁵⁰ Om det er grunnlag for å oppstille en stemmerettsforpliktelse for aksjeeierne beror derfor på en tolkning av aksjonæravtalen. Ordlyden gir ikke i seg selv holdepunkter for en konkret forpliktelse, men avtalen kan samtidig ikke tolkes antitetisk som at den ikke er forpliktende for aksjonærene fordi dette ikke er uttrykkelig angitt. Ordlyden må i relasjon til aksjeeiernes plikter betraktes som taus.

Formålet med avtalen må få stor vekt når ordlyden er taus. Spørsmålet må i første omgang være hvem avtalepartene har ment å forplikte ved avtalen. Dersom avtalepartene ikke hadde som intensjon at avtalen skulle ha selskapsrettslige virkninger, er det nærliggende å tolke avtalen som at den oppstiller en forpliktelse til å bruke stemmeretten for å oppnå avtalens formål.

⁵⁰ Andenæs (2016) s. 58.

Dersom avtalen ikke tolkes som at den binder aksjeeiernes stemmerett, vil reguleringen være uten rettsvirkninger. En slik tolkning harmonerer dårlig med partenes antatte formål med avtalereguleringen.

Situasjonen kan også være at partene forutsatte at avtalen skulle binde selskapsorganenes kompetanse, og ikke den enkelte aksjeeier. Aksjonæravtalen har imidlertid ikke selskapsrettslig virkning, og en slik regulering vil derfor være ugyldig for selskapets del.⁵¹ Også her harmonerer det best med avtalens formål om reguleringen opprettholdes som en gyldig stemmeplikt.⁵² Generelt må det antas at partene på avtaletidspunktet ønsket at reguleringen skulle ha rettsvirkninger, og det er naturlig å tolke avtalen på en måte som gjør at reguleringen i størst mulig utstrekning kan gis rettsvirkninger og realisere avtalens formål.⁵³ Når det ikke finnes holdepunkter for en annen forståelse, må avtalen også i slike tilfeller tolkes slik at avtalereguleringen forplikter bruken av aksjeeiernes stemmerett.

Når det er konstatert at aksjonæravtalen binder aksjeeiernes stemmerett, blir problemstillingen videre hvilke stemmerettsforpliktelser som kan oppstilles for å realisere avtalens formål.

Oppfylleelsesmåten må også bero på en tolkning av avtalen. Spørsmålet må ta utgangspunkt i hvilke alternative oppfylleelsesmåter som er tilgjengelig for å realisere avtalens formål. For noen aksjonæravtaler vil det bare være én eller få anvendelser av stemmeretten som er mulig. Dette gjelder for eksempelet ovenfor: her må avtalepartene stemme for kandidatene som foreslås av de berettigede. For andre avtalereguleringer kan det være flere måter å realisere avtalens formål, og her bør avtalen tolkes som at aksjeeierne har skjønnsfrihet ved valget av oppfyllelse. Dette medfører at det ved krav om oppfyllelse ikke kan nedlegges påstand om en bestemt handleplikt, og saksøkeren bør overveie å få negativ domsslutning for hva saksøkte *ikke* kan gjøre.⁵⁴

3.1.3 Rettsvirkninger ved mislighold

Rettsvirkningene av at stemmerettsforpliktelsen brytes, er at den krenkede part har rett til å gjøre gjeldende alminnelige misligholdsbeføyelser overfor den misligholdende part.⁵⁵ Dette er

⁵¹ Se punkt 3.2.

⁵² J. Woxholth s. 233.

⁵³ J. Woxholth s. 233, under henvisning til Niklas Arvidson: *Aktieägaravtal*, Lund 2010.

⁵⁴ Se punkt 4.2 og 4.3.

⁵⁵ Normann i tidsskrift s. 43, Andenæs (2016) s. 62 og Giertsen i festskrift s. 537.

lagt til grunn i tidligere høyesterettspraksis.⁵⁶ Det må imidlertid bero på en konkret vurdering hvilke beføyelser som er tilgjengelig for det aktuelle misligholdet, f.eks. om det er adgang til heving eller erstatning. Avtalen kan også ha en egen regulering av mislighold, slik som en rett til å kjøpe misligholderens aksjer til en rabbertert pris.⁵⁷ Partene har som utgangspunkt full avtalefrihet også når det gjelder sanksjonene.⁵⁸

I denne avhandlingen er det oppfylleelsesretten som står i fokus, det vil si retten til å kreve at misligholderen oppfyller avtalen etter sitt innhold. Retten til å kreve oppfyllelse gjelder som en alminnelig obligasjonsrettslig regel og kan utledes av prinsippet om at avtaler skal holdes slik de er inngått.⁵⁹ Å kreve oppfyllelse vil være effektivt så fremt avtaleforholdet ikke skal termineres.⁶⁰

3.2 Rettsvirkninger for selskapet som tredjeperson

3.2.1 Autonomiforestillingen som utgangspunkt

Spørsmålet i dette avsnittet er hvilke rettsvirkninger aksjonæravtalen får for selskapet som tredjeperson; når selskapet ikke trekkes inn som part i avtaleforholdet.⁶¹

Fra et avtalerettslig perspektiv er det et alminnelig prinsipp at en avtale kun binder avtalens parter.⁶² Samtidig er aksjeeierne og selskapet forskjellige og adskilte rettssubjekter, jf. forutsetningsvis asl./asal. § 1-2 som uttrykker at aksjonærene ikke hefter for selskapets forpliktelser. Utgangspunktet er derfor at aksjonæravtalen ikke har rettsvirkning for selskapet, ettersom selskapet og aksjeeierne er forskjellige rettssubjekter. Dette har vært den tradisjonelle oppfatningen i juridisk teori hos blant annet Augdahl,⁶³ og er fremdeles den rådende oppfatningen i moderne teori.⁶⁴ Dersom avtalen likevel skal ha virkninger for selskapet, må

⁵⁶ Se f.eks. Rt-1952-967 og Rt-1966-648.

⁵⁷ Normann i tidsskrift s. 44.

⁵⁸ Begrensningene i punkt 3.3 gjelder også for sanksjonene.

⁵⁹ NL 5-1-2. Se nærmere punkt 4.1.2.

⁶⁰ Terminering vil sjeldent være hensiktsmessig så lenge aksjonærforholdet skal bestå, dvs. dersom ingen aksjeeiere skal utløses fra selskapet etter avtale eller lov, se asl./asal. § 4-25.

⁶¹ Se punkt 3.4 for selskapet som part.

⁶² G. Woxholth s. 217.

⁶³ Augdahl s. 314

⁶⁴ Se bl.a. Andenæs 2016 s. 62-63, M. Aarbakke m.fl. s. 31 og J. Woxholth s. 279.

dette begrunnes etter selskapsrettslige regler. Spørsmålet blir om det finnes hjemmel i aksjeselskapsretten for å gi avtalen rettsvirkninger for selskapet.

Aksjelovene gir aksjonæravtaler direkte selskapsrettslig virkning for konserndefinisjonen i asl./asal. § 1-3. I bestemmelsenes annet ledd heter det at et aksje- eller allmennaksjeselskap er morselskap hvis det "på grunn av *avtale* eller som eier av aksjer eller selskapsandeler har bestemmende innflytelse over et annet selskap" (min kursivering). En aksjonæravtale kan dermed gi grunnlag for konserndannelse til tross for at morselskapet ikke eier tilstrekkelig med aksjer til å utøve bestemmende innflytelse i kraft av eierposisjonen.⁶⁵

3.2.2 Avtalerettslig binding av selskapsorganenes kompetanse

Spørsmålet her er om det finnes rettsgrunnlag for at aksjeeierne kan binde selskapsorganenes kompetanse i aksjonæravtalen. Dette kan også formuleres som et spørsmål om mislighold av aksjonæravtalen kan føre til at beslutninger på generalforsamling og styre, blir ugyldig.

Dersom aksjonærene skal kunne binde selskapets kompetanse i avtale, må det foreligge en særlig hjemmel for en slik binding.⁶⁶ Aksjelovene har ingen lovhjemmel for at aksjonærene kan binde selskapsorganenes kompetanse i avtale. Om det er grunnlag for binding beror dermed på det kan oppstilles en slik regel på ulovfestet grunnlag. En slik ulovfestet regel vil være et unntak fra hovedregelen om at aksjonæravtalen ikke får rettsvirkninger for selskapet.

Aksjelovene legger den selskapsrettslige kompetansen uttrykkelig hos selskapsorganene. Det er aksjelovenes system at lovenes regler gir hovedregelen, og at unntak fra disse må gjøres ved endringer i vedtektene.⁶⁷ Blant annet skal styrets sammenslutning etter aksjelovene bestemmes av generalforsamlingen med alminnelig flertall, jf. § 6-3 (1), jf. § 5-17. Endringsadgangen er her begrenset: etter § 6-3 (3) kan det "fastsettes i vedtektene at generalforsamlingens valgrett skal overføres til andre", f.eks. en bestemt person, men mer enn halvparten skal uansett velges av generalforsamlingen. Det vil stride med aksjelovenes system om man i stedet skal kunne avgrense denne kompetansen i avtale. Tilsvarende gjelder aksjonæravtaler som forsøker å endre flertallskravene for generalforsamling og styre: aksjelovene forutsetter at beslutninger fattes

⁶⁵ Andenæs 2016 s. 31-32. Sml. asl./asal. § 5-17.

⁶⁶ Se bl.a. Lund s. 215. Noe annet ville stride med grunnforestillingen om at ethvert rettssubjekt som utgangspunkt er fritt og uavhengig, sml. Grunnloven § 113.

⁶⁷ Se f.eks. asl./asal. §§ 5-17 (1) og 5-17 (3) for lovens system ved endring av flertallskravene.

med stemmeovervekt, og at unntak fra dette må fremgå av vedtektene.⁶⁸ Hvis avtalepartene kan oppnå det samme resultatet i en aksjonæravtale, uten å gå veien om vedtektsendring, vil de få i både pose og sekk;⁶⁹ de kan gjøre unntakene de ønsker fra aksjelovene, og de kan gjøre det uten å følge lovens formkrav.

Aksjelovens system ivaretar dessuten andre interesser som kan komme i konflikt med en ulovfestet regel som tillater organbinding i avtale. Vedtektsendring må skje ved oppfyllelse av krav til både skriftlighet og publisitet,⁷⁰ som sikrer innsyn i selskapets forhold og hvilke begrensninger som gjelder for selskapets kompetanse. I fravær av slike offentlige endringer har kreditorer og andre tredjepersoner god grunn til å innrette seg i tillit til de beslutninger som treffes i selskapet. En ulovfestet regel hvor aksjonæravtalen binder selskapsorganenes kompetanse, og hvor mislighold av avtalen kan føre til ugyldighet og omgjøring, vil kunne skade godtroende tredjepersoner som har innrettet seg. Aksjelovene har samtidig flere regler som skal verne om tredjepersonsinteresser.⁷¹ Dermed tilsier også aksjelovens formål at det ikke bør oppstilles en ulovfestet regel hvor selskapsorganene er bundet av aksjonæravtalen.

Når oppstilling av en ulovfestet regel vil stride med aksjelovens system og formålshensyn, må en ulovfestet regel ha sterkt forankring i autoritative rettskilder. Det finnes imidlertid ingen autoritative kilder som kan underbygge en slik ulovfestet regel. *Konklusjonen* er dermed at det ikke er rettskildemessig grunnlag for å oppstille en regel hvor selskapsorganenes kompetanse kan bindes i en aksjonæravtale. Dette er også den utbredte oppfatningen i juridisk teori,⁷² og ble lagt til grunn i en upublisert dom av Oslo byrett fra 1976.⁷³

Resultatet er at aksjonæravtalens binding av generalforsamlingen og styret ikke er bindende for selskapsorganene. Aksjeeierne kan utøve selskapsrettslig innflytelse ved bruk av stemmeretten på generalforsamling og ved deltakelse i selskapets styre, men har ikke kompetanse til å binde selskapsorganenes kompetanse i en aksjonæravtale. Mislighold av aksjonæravtalen kan derfor ikke medføre at beslutninger og vedtak blir selskapsrettslig ugyldig, når avtalereguleringen ikke

⁶⁸ Aksjelovene §§ 5-17 og 6-25.

⁶⁹ Se Andenæs i tidsskrift s. 13.

⁷⁰ Jf. fregl. §§ 3-1 nr. 1 og 3-1a nr. 1, jf. § 8-1.

⁷¹ Se f.eks. kravene til forsvarlig egenkapital i asl./asal. § 3-4 og utbyttebegrensningene i asl./asal. §§ 8-1 flg.

⁷² Augdahl s. 314, Andenæs (2016) s. 62-63, Bråthen s. 87-88, Lund s. 214-216 og J. Woxholth s. 309 flg. Lowzow & Reed s. 54-55 legger derimot til grunn at mislighold av en stemmerettsforpliktelse etter omstendighetene kan føre til at en generalforsamlingsbeslutning blir ugyldig.

⁷³ Upublisert dom fra Oslo byrett av 12. februar 1976.

samtidig er inntatt i selskapets vedtekter. Konklusjonen gjør det desto mer aktuelt for avtalepartene å få dom for oppfyllelse av den enkelte aksjeeier.

3.3 Selskapsrettslige begrensninger i avtalefriheten

3.3.1 Innholdsmangler og kompetansemangler

a) Problemstillingen

Problemstillingen i de kommende avsnittene er hvilke skranker som gjelder for partenes avtalefrihet av hensyn til selskapsrettslige regler. I den grad en avtaleregulering omfattes av en begrensning for avtalefriheten blir det også et spørsmål om hvilke rettsvirkninger dette får for reguleringen; fører den til ugyldighet, og hvor langt strekker i så fall ugyldigheten seg? Foruten de begrensningene som følger av selskapsrettslige regler, har spesielt avtaleloven generelle regler om ugyldighet i lovens §§ 28 flg. Disse handler primært om forhold ved avtalens tilblivelse og vil ikke behandles nærmere her.

b) Selskapsrettslige innholds- og kompetansemangler som grunnlag for ugyldighet

Avtalefriheten begrenses av flere forhold; det finnes ulike rettslige begrunnelser for at en avtalepart har handlet utenfor sin rett ved inngåelse av avtalen. For det første er det kompetanseregler som gjør at en aksjeeier ikke har rettslig råderett til å inngå en avtale med det innholdet han ønsker, uten at innholdet i seg selv er rettsstridig.⁷⁴ Avtalen rammes da av en *kompetansemangel*. For det andre er det regler om hvilket innhold en avtale kan ha av hensyn til underliggende rettsregler (bakgrunnsrett). Preseptoriske regler i selskapsretten medfører at en aksjeeier ikke kan inngå avtaler som strider mot disse reglene. Dersom avtalen strider mot en slik regel, har avtalen en *innholdsmangel*.

Rettsvirkningen av at aksjonæravtalen lider av kompetanse- eller innholdsmangler, er at avtalens regulering etter omstendighetene kan settes til side som ugyldig. Aksjonæravtalens rettsstilling er her den samme som i andre avtaleforhold. For innholdsmangler er denne virkningen forutsatt i NL 5-1-2, som uttrykker at avtaler skal holdes så fremt de ikke strider mot "Loven, eller Ærbarhed". Om rettsstriden fører til ugyldighet beror imidlertid på en mer

⁷⁴ Vergemålsloven har f.eks. regler som begrenser den rettslige råderetten til mindreårige, se § 9.

sammensatt vurdering.⁷⁵ Om kompetansemangler fører til ugyldighet beror på hvilken kompetansemangel det dreier seg om. Som eksempel kan det nevnes at man ikke kan binde andre rettssubjekter i avtale uten særlig hjemmel.⁷⁶ Dersom en slik hjemmel ikke kan påvises, må rettsvirkningen naturlig bli at avtalen er ugyldig for rettssubjektet som er forsøkt bundet.

Begrepet "ugyldighet" er imidlertid ikke mer enn et koblingsord for et sett med rettsvirkninger som inntreffer som følge av et rettsfakta.⁷⁷ Virkningen av at avtalen er ugyldig må vurderes konkret, og kan avhenge av hva som er årsaken til ugyldigheten. Her må hver rettsvirkning vurderes separat.⁷⁸ Dersom en avtale blir kjent ugyldig, må rettsvirkningen imidlertid normalt være at partene blir stilt som om avtalen ikke hadde blitt inngått.⁷⁹ Dette innebærer for det første at plikten til å oppfylle bortfaller der ytelsene enda ikke er oppfylt eller forpliktelsen skulle være løpende, og for det andre at ytelsene skal restitueres (tilbakeføres) så langt det er mulig dersom avtalen allerede er oppfylt.

3.3.2 Materielle begrensninger for stemmerettsavtaler

a) Problemstillingen: innholdsmessige begrensninger for avtalefriheten

Aksjeeierne har kompetanse til å inngå stemmerettsavtaler om utøvelsen av stemmeretten på generalforsamling.⁸⁰ For disse avtalene beror en eventuell ugyldighet på om avtalen rammes av innholdsmessige begrensninger. Spørsmålet i de neste avsnittene er hvilke innholdsmessige begrensninger som gjelder for stemmerettsavtaler. I første omgang må det identifiseres et rettsgrunnlag for å gjøre unntak fra utgangspunktet om avtalefrihet. Deretter vil dette rettsgrunnlaget anvendes på ulike typer stemmerettsavtaler for å vurdere gyldigheten.

b) Vurderingstemaet: motstrid med ufravikelig rett

Rettsvirkningen av at en stemmerettsavtale strider mot en selskapsrettslig regel er overordnet at avtalens regulering etter omstendighetene kan settes til side som ugyldig, jf. prinsippet i NL 5-1-2, som uttrykker at avtaler skal holdes så fremt de ikke strider mot "Loven, eller Ærbarhed". Fra rettspraksis kan det vises til Rt. 1995 s. 46 (Nimbus), hvor en stemmerettsavtale ble kjent

⁷⁵ Se punkt 3.3.4.

⁷⁶ Dette var tilfellet ovenfor under punkt 3.2.2.

⁷⁷ G. Woxholth, Ugyldighet, s. 481 flg.

⁷⁸ Hjelmeng s. 281.

⁷⁹ Giertsen (2021) s. 190.

⁸⁰ Jf. forutsetningsvis Rt. 1995 s. 46 (Nimbus).

ugyldig fordi den ble ansett å være en "rettsstridig omgåelse av stemmerettsbegrensningene i [selskapets] vedtekter." Motstrid med en selskapsrettslig regel kan derfor være grunnlag for ugyldighet for avtalereguleringen, som for stemmerettsavtaler innebærer at en aksjeeier ikke behøver å bruke stemmeretten i henhold til avtalen. Det kan også være grunnlag for å sette aksjonæravtalen som sådan til side som ugyldig.⁸¹

Ikke enhver disposisjon med et rettstridig element fører imidlertid til ugyldighet.⁸² Fra rettspraksis fremgår det at ugyldighetsvirkningen må bero på en tolkning av hver enkelt lov, hvor det også legges vekt på om reelle hensyn tilsier at overtredelsen skal få en slik virkning.⁸³ Her må det trekkes inn hvilke interesser loven er ment å ivareta, og om hensynet til disse interessene tilsier ugyldighet.⁸⁴ Det samme må gjelde for ulovfestede rettsregler. Om rettsstriden skal føre til ugyldighet, beror derfor på en konkret vurdering.

Det første spørsmålet er hvilke selskapsrettslige regler eller reguleringer som kan føre til at stemmerettsavtaler blir ugyldig; hvilke regler eller reguleringer som er av en slik art at de, ved motstrid i avtale, kan føre til at avtalereguleringen blir ugyldig.

Som utgangspunkt kan aksjelovens skrevne regler, ulovfestet aksjeselskapsrett og selskapets vedtekter danne grunnlag for ugyldighet. For motstrid med vedtektene følger dette av aksjelovens system, hvor vedtektene må anses å ha forrang for regulering i avtale, jf. forutsetningsvis Nimbus-dommen. For motstrid med en skreven regel i aksjelovene beror spørsmålet først på om lovregelen er preseptorisk (ufravikelig) eller deklarasjon (fravikelig). Aksjelovene har i motsetning til selskapsloven ingen bestemmelse som sier om en lovregel kan fravikes eller ikke.⁸⁵ Enkelte steder fremkommer fravikelsesadgangen uttrykkelig.⁸⁶ I andre tilfeller må det bero på en tolkning av bestemmelsen om den kan fravikes eller ikke, og her vil det avgjørende ofte være hvilken interesse bestemmelsen er ment å beskytte. Hvis

⁸¹ Sondringen mellom hel og delvis ugyldighet behandles ikke nærmere. Se Hilde Hauge: Ugyldighet ved formuerettslige disposisjoner (2009) s. 131 flg. Om betydningen for aksjonæravtaler, se J. Woxholth s. 146-148. Aksjonæravtalen kan også ha avtaleklausuler som avgjør spørsmålet.

⁸² Rt. 1995 s. 46 (Nimbus).

⁸³ Rt. 1993 s. 312 (Kierulf).

⁸⁴ Giertsen (2021) s. 247.

⁸⁵ Se selskapsloven § 1-4.

⁸⁶ For eksempel asl./asal. § 5-3 (1) om begrensninger av stemmerett og stemmevekt.

bestemmelsen er gitt til vern av tredjepersonsinteresser, er den normalt ufravikelig.⁸⁷ Dette gjelder særlig bestemmelser som verner om aksjekapitalen.

Når det er identifisert en selskapsrettslig regel som ikke kan fravikes i avtale, må det videre vurderes om det er *motstrid* mellom rettsregelen og stemmerettsavtalen. Dette må bero på en tolkning av avtalen.⁸⁸ Avtalen kan av hensyn til innholdsmangler bare være ugyldig så langt det er motstrid. Hvis det ikke er motstrid mellom avtalereguleringen og den selskapsrettslige regelen, må man falle tilbake på utgangspunktet om avtalefrihet. Hvis avtalens ordlyd er i strid med en preseptorisk regel, kan det etter omstendighetene være grunnlag for en harmoniserende tolkning, hvor avtalens ordlyd tolkes innskrenkende.⁸⁹ Partenes underliggende forutsetninger kan tilsi at stemmerettsforpliktelsen gis et annet innhold enn ordlyden tilsier.⁹⁰

c) Stemmegivningen er i seg selv ulovlig

For stemmerettsavtaler kan det først vises til stemmerettsforpliktelser hvor stemmegivningen i seg selv – uavhengig av avtalen – vil være ulovlig. Som eksempel kan det nevnes en stemmerettsavtale som forplikter til å stemme på en ulovlig utdeling etter reglene i asl./asal. § 3-6 eller reglene om utbytte etter § 8-1. Situasjonen kan være at avtalen forplikter å stemme for et utbytte som overskrider styrets forslag etter § 8-2 og/eller overskrider den formelle utbytterammen etter § 8-1. Disse bestemmelsene er preseptoriske og gitt til vern av selskapets kreditorer, og en beslutning på generalforsamling i strid med disse kapitalreglene fører til at beslutningen er ugyldig.⁹¹ Da må også en stemmerettsforpliktelse som pålegger en aksjonær å stemme på det ulovlige resultatet, være ugyldig. Det samme må gjelde stemmegivning hvor beslutningen innebærer myndighetsmisbruk etter asl./asal. § 5-21. Partenes plikt til å stemme i henhold til avtalen opphører i disse tilfellene. Virkningen av dette er videre at ingen av avtalens parter kan få dom for at forpliktelsen skal oppfylles.

d) Stemmerettsavtalen forfølger et rettsstridig formål

Stemmerettsavtalen kan være ugyldig selv om den individuelle stemmegivningen i seg selv ikke er ulovlig. Dette var tilfellet i Nimbus-dommen, hvor ugyldigheten inntrådte fordi avtalen

⁸⁷ Andenæs (2016) s. 51.

⁸⁸ Se punkt 3.1.2.

⁸⁹ Se punkt 3.1.2.

⁹⁰ Dette kan også være uttrykkelig avtalt i aksjonæravtalen.

⁹¹ Jf. forutsetningsvis asl./asal. §§ 3-7 (1) og 5-23 (2) nr. 1.

i praksis var en omgåelse av vedtektsfestede stemmerettsbegrensninger i selskapet, og derfor forfulgte et rettsstridig *formål*.⁹² Her var det ordningen som var rettsstridig og som førte til ugyldighet. Også i andre tilfeller av omgåelse ved avtalt bruk av stemmeretten kan ordningen settes til side som ugyldig, både ved omgåelse av vedtektene og ved omgåelse av preseptoriske regler i aksjelovene eller ulovfestet aksjeselskapsrett.

e) Avtaler om stemmekjøp

Et særlig spørsmål er om en avtale om *stemmekjøp* gyldig kan avtales. En slik ordning kjennetegnes ved at aksjeeieren forplikter seg til å bruke stemmeretten på en avtalt måte eller på den måten avtalemotparten foreskriver, som til gjengjeld mottar en motytelse. Det finnes ingen selskapsrettslig eller avtalerettslig regel som uttrykkelig forbyr en slik ordning. Det dreier seg heller ikke om en avhendelse av selve stemmeretten som aksjelovene ikke tillater.⁹³ Avtaler om stemmekjøp vil ikke være ugyldig på grunn av motstrid med selskapsrettslige regler.

Det kan imidlertid reises spørsmål om stemmekjøp etter omstendighetene vil være en avtale som strider mot "Ærbarhed" etter NL 5-1-2, og som må anses ugyldig av denne grunn. Innholdet i denne normen er ikke klart. Avtalen i Nimbus-dommen gjaldt overføring av aksjer og stemmekjøp, men det var omgåelsen av vedtektene som førte til ugyldighet. Dommen gir ingen veiledning for spørsmålet om selve ordningen med stemmekjøp kan føre til ugyldighet. Ærbarhetsstandarder rammer avtaler som etter sin art eller bakgrunn er forkastelig.⁹⁴ Det er ikke uvanlig at aksjonærer går sammen om å stemme på en bestemt måte, og det er heller ikke stor forskjell mellom å kjøpe aksjer med stemmerett og å kjøpe kun stemmeretten.⁹⁵ I alminnelighet må slike avtaler befinne seg utenfor virkeområdet til ærbarhetsstandarder, som fanger opp avtaler som i større grad strider mot samfunnets moralsyn.

Hovedregelen er dermed at aksjeeierne kan selge stemmeretten mot en motytelse, slik at aksjeeieren som har bundet stemmeretten sin, er forpliktet til å benytte stemmeretten i henhold til avtalen. Dersom aksjeeieren ikke oppfyller denne forpliktelsen vil han være i mislighold, og den berettigede etter avtalen kan som utgangspunkt kreve oppfyllelse etter alminnelige regler.

⁹² Rt. 1995 s. 46

⁹³ Sml. asl./asal. § 5-2 (2) 4. pkt. Se Andenæs 2016 s. 133 og J. Woxholth s. 109.

⁹⁴ Giertsen (2021) s. 247-248.

⁹⁵ J. Woxholth s. 153-154.

f) Stemmerettsavtaler om styreinstrukser

Spørsmålet i dette avsnittet er om aksjeeierne gyldig kan avtale en forpliktelse til å stemme for en styreinstruks.

Problemstillingen må ses i lys av at styret ikke er bundet av aksjonæravtalen.⁹⁶ Stemmeavtalen gjelder utøvelsen av generalforsamlingens overordnede instruksjonsrett for styret, som den enkelte aksjeeier ved sin stemmegivning kan medvirke til. En slik instruksjon kan gjelde blant annet endringer av selskapets overordnede strategi, hvor selskapet f.eks. skal ha som mål om å arbeide mer miljøbevisst og bli et "grønt selskap", eller det kan gjelde konkrete enkeltsaker som at selskapet skal inngå en bestemt avtale, f.eks. om leie av forretningslokaler.

Generalforsamlingen er selskapets øverste organ, og har i den kapasitet instruksjonsmyndighet overfor styret som underordnet organ.⁹⁷ Dette innebærer at styret må innrette seg etter generalforsamlingens beslutninger. Styret har samtidig plikt til ikke å etterkomme beslutninger fra generalforsamlingen som strider mot "lov eller selskapets vedtekter", jf. asl./asal. § 6-28 (2). Generalforsamlingens instruksjonsmyndighet gjelder dermed ikke ubetinget. Styret må ta en selvstendig vurdering av om utførelsen av instruksjonen er rettstridig, uavhengig av hvorvidt den er knyttet til en stemmerettsavtale eller ei. Hensynet til selskapets styre utgjør dermed ikke en skranke for aksjonærenes avtalefrihet til å inngå stemmerettsavtaler om styreinstrukser.

Et alminnelig forbud kan heller ikke begrunnes ut fra hensynet aksjeeierne. Disse har ikke det samme ansvaret som styret til å treffe beslutninger basert på en vurdering av hva som er det beste ut fra selskapsinteressen,⁹⁸ og det er ikke forhold ved denne typen stemmeforpliktelse som tilsier at den bør bedømmes annerledes enn andre stemmeavtaler som lovlig kan inngås.

Det er ingen selskapsrettslige regler som utgjør en alminnelig skranke mot stemmerettsavtaler om styreinstrukser, og slike avtaler er i utgangspunktet gyldig og forpliktende. Unntak fra dette kan gjelde dersom det på forhånd er klart at instruksjonen ikke kan gjennomføres av selskapets styre på grunn av motstrid med lov eller selskapets vedtekter.

Konklusjonen er at det kan inngås stemmerettsavtaler om styreinstrukser. Ved mislighold kan øvrige avtaleparter som utgangspunkt kreve oppfyllelse i henhold til alminnelige regler.

⁹⁶ Se punkt 3.2.

⁹⁷ Aksjelovene § 5-1 (1).

⁹⁸ Se punkt 3.3.3.

3.3.3 Avtaler som forplikter styrets medlemmer

a) Problemstillingen: krav på oppfyllelse fra styremedlemmene

Styret som organ kan ikke bli forpliktet etter aksjonæravtalen.⁹⁹ Spørsmålet her er om et styremedlem kan være forpliktet etter avtalen. Dette er et spørsmål om et styremedlem kan binde den selskapsrettslige kompetansen sin. Situasjonen kan være at styremedlemmet tiltrer aksjonæravtalen (avsnitt b), eller at styremedlemmet også er aksjeeier og part i avtalen i kraft av sin stilling som aksjeeier (avsnitt c).

Det samme spørsmålet kan reises når styremedlemmet ikke tiltrer en aksjonæravtale, som primært regulerer forholdet mellom aksjeeierne, men inngår en egen avtale om utførelsen av styrevervet med aksjeeierne samlet, eller en enkeltaksjonær – typisk den aksjeeieren som har utnevnt styremedlemmet i henhold til en underliggende aksjonæravtale.¹⁰⁰ En forhåndsbinding må som utgangspunkt vurderes likt uavhengig av hvilken avtaletype bindingen forekommer i.

Problemstillingen må ses i lys av det er styret som har det overordnede ansvaret for å forvalte selskapet og kompetansen til å representere selskapet utad, jf. asl./asal. § 6-12, jf. § 6-30. Dette medfører at enkelte reguleringer bare kan tre i kraft etter styrets medvirkning. Styret har dessuten eksklusiv kompetanse for enkelte beslutninger, som ikke kan overprøves av generalforsamlingen. Dette gjelder blant for beslutninger om utbytte, hvor generalforsamlingen ikke kan beslutte høyere utbytte enn styrets forslag.¹⁰¹ Aksjonæravtalens regulering blir derfor ikke fullt effektiv om det ikke finnes mekanismer som også sikrer gjennomføring av avtalen på styrenivå, og det forekommer i praksis at aksjonæravtalen inneholder forpliktelser for styret.

b) Styremedlemmet inngår avtale med én eller flere aksjeeiere

Spørsmålet er først om et styremedlem kan binde den selskapsrettslige kompetansen sin ved å tiltre en aksjonæravtale, eller inngå en særegen avtale om utøvelse av styrevervet.

Problemstillingen er ikke løst direkte i lov og er heller ikke tatt stilling til i rettspraksis. Det finnes dermed ingen autoritative kilder som verken direkte legitimerer eller forbyr et

⁹⁹ Se punkt 3.2.

¹⁰⁰ Se petitavsnitt i punkt 3.1.2 for eksempel på aksjonæravtaler som gir rett til å utpeke styremedlemmer.

¹⁰¹ Aksjelovene § 8-2 (1).

styremedlem å tiltre aksjonæravtalen. Spørsmålet blir om det er selskapsrettslige regler eller hensyn som begrenser styremedlemmenes disposisjonsfrihet over styrekompetansen.

Forvaltningen av selskapet hører under styret, jf. asl./asal. § 6-12. Styret – og det enkelte styremedlemmet – har et særlig ansvar for å treffe beslutninger i tråd med selskapsinteressen.¹⁰² Denne består primært av aksjeeiernes vinningsformål,¹⁰³ men også selskapskreditorenes interesse i selskapsformuen som dekningsobjekt.¹⁰⁴ Forvaltningen av selskapet skal være forsvarlig og hensynta alle disse sidene av selskapsinteressen.¹⁰⁵ Et styremedlem kan ikke forplikte seg til et resultat som ikke er det beste for selskapet. Noe annet er i strid med styrets rolle i selskapet. Samtidig vil en avtale som binder styrekompetansen i sin natur være uforenlig med styremedlemmenes plikt til å fremme selskapsinteressen, ettersom det må vurderes på beslutningstidspunktet hva som til enhver tid er det beste for selskapet.

Samtidig er det i skrivende stund en internasjonal debatt om virksomheters samfunnsansvar. Et direktivforslag fra EU-kommisjonen foreslår å pålegge enkelte virksomheter plikt til å utføre aktsomhetsvurderinger opp mot menneskerettighetene og klima- og miljøavtrykk, hvor styrets medlemmer vil være forpliktet til å ta i betraktning konsekvensene av styrets beslutninger.¹⁰⁶ Dette forslaget – og debatten for øvrig – har ikke rettskildemessig vekt for spørsmålet om styremedlemmenes disposisjonsrett over styrekompetansen. Debatten illustrerer likevel en utvikling i synet på selskapsledelsen, som synes å gå i retning av en innsnevring av ledelsens forretningsmessige skjønn. Fra et rettspolitisk ståsted er det, ut fra denne diskusjonen, desto mindre grunn til å la styremedlemmene forhåndsbinde kompetansen sin.

Når en forhåndsbinding ikke er forenlig med plikten til en forsvarlig forvaltning av selskapet og selskapsinteressen, må *konklusjonen* være at styremedlemmene ikke kan forhåndsbinde kompetansen sin. Denne må anses å ligge utenfor styremedlemmenes rettslige rådighet. Dette er også den utbredte oppfatningen i norsk juridisk teori.¹⁰⁷ En tiltredelse av aksjonæravtalen vil

¹⁰² J. Woxholth s. 167 og Andenæs (2016) s. 244.

¹⁰³ Aarbakke m.fl. i lovkommentar s. 506.

¹⁰⁴ Rt. 1993 s. 1399 (Yttemes).

¹⁰⁵ NOU 1996:3 s. 38.

¹⁰⁶ EU-kommisjonens forslag til Directive on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 av 23. februar 2022, særlig artikkel 25 og 26. Deler av forslaget er møtt med kritikk fra aktører i næringslivet og academia.

¹⁰⁷ Andenæs (2016) s. 63, Andenæs i tidsskrift s. 10-11, Giertsen i festskrift s. 540-541, Lowsow & Reed s. 35-36 og J. Woxholth s. 166-169.

ikke være rettslig forpliktende for styremedlemmet, og en berettiget etter avtalen kan ikke gå til søksmål med krav om oppfyllelse.¹⁰⁸

c) Styremedlem som er aksjeeier og direkte part i aksjonæravtalen

Spørsmålet gjelder om aksjeeiere som part i aksjonæravtalen, er forpliktet av denne også under utøvelsen av styrevervet ("aksjonærstyremedlem").¹⁰⁹ Dette er et spørsmål om rettsstillingen er annerledes for et styremedlem som samtidig er aksjeeier.

Problemstillingen må ses i lys av at det kan være vanskeligere å skifte ut et styremedlem som ikke oppfyller aksjonæravtalen på styrenivå, når det misligholdende styremedlemmet samtidig er aksjeeier i selskapet. Dette gjelder særlig i selskaper med liten aksjespredning. Hvis majoritetsaksjonærene sitter alene i styret, vil det være vanskelig for mindretallsaksjonærene å få gjennomført aksjonæravtalen på styrenivå på andre måter enn ved krav om oppfyllelse.¹¹⁰

I kraft av å være aksjeeier er avtaleparten utvilsomt forpliktet etter aksjonæravtalen. Ved utøvelsen av styrevervet blir situasjonen imidlertid en annen. Hensynene som tilsier at et styremedlem ikke kan forhåndsbinde kompetansen sin gjør seg ikke mindre gjeldende ved at styremedlemmet samtidig er aksjeeier og part i aksjonæravtalen. Styrets medlemmer har fremdeles plikt til å sørge for en forsvarlig forvaltning av selskapet og treffe beslutninger i henhold til selskapsinteressen. Dette tilsier at aksjonærstyremedlemmet ikke kan være forpliktet til å følge avtalens regulering når vedkommende opptrer i styret.

Andenæs hevder at det må være en sammenheng mellom aksjonæravtalens rettsvirkninger på generalforsamling og i styret, og fordi avtalen er bindende for aksjeeierne på generalforsamling, må den også være bindende for aksjeeierne når disse opptrer som styremedlemmer.¹¹¹ Ifølge Andenæs er avtalen bindende så langt den ikke kommer i strid med lovens krav til styret. Denne argumentasjonen forutsetter at styrekompetansen ligger innenfor styremedlemmets rettslige rådighet. Etter mitt syn kan ikke et styremedlem ha større råderett over styrekompetansen når det samtidig er aksjeeier, enn når det ikke er aksjeeier. Dette er et resultat av at

¹⁰⁸ Det er normalt generalforsamlingen som bestemmer styrets sammensetning, og ofte er det nok uansett mer hensiktsmessig å skrive ut et motvillig styremedlem, enn å bruke rettsmidler for å få denne til å oppfylle. Se asl./asal. §§ 6-3 (1) og 6-7 (2).

¹⁰⁹ Her kan det undertiden også oppstå spørsmål om styremedlemmet er inhabil ved styrebehandlingen, men denne fremstillingen avgrenser mot dette spørsmålet.

¹¹⁰ Utskiftning av styremedlemmer kan imidlertid reguleres i en stemmerettsavtale på forhånd. En slik avtale vil forplikte aksjonærstyremedlemmet til å fratre ved mislighold.

¹¹¹ Andenæs i tidsskrift s. 10.

styremedlemmenes uavhengige rolle som forvalter av selskapsinteressen er den samme uavhengig av om man samtidig er aksjeeier eller ikke. På generalforsamling har den enkelte aksjeeier stor frihet til å medvirke til beslutninger som er i sin egen interesse, men ved utøvelsen av styrevervet er det selskapsinteressen som skal være styrende for beslutningene som tas. Dette gjør det naturlig at det *ikke* skal være en sammenheng mellom avtalens virkninger på generalforsamling og i styret.

At styrekompetansen skal ligge utenfor aksjonærstyremedlemmenes avtalerettslige råderett, kan begrunnes fra et konsekvensorientert syn på rettsvirkningene. Et krav på *oppfyllelse* vil være betenkelig selv om avtalen skulle anses bindende for utøvelsen av styrevervet: en domstol bør ikke kunne avsi dom for oppfyllelse av en handling som er selskapsrettslig lovlig, men som likevel ikke er den beste for selskapet. En slik dom vil stride med styrets rolle i selskapet. Fullbyrdelsesdom ville derfor uansett vært utilgjengelig.¹¹² Det har også gode grunner for seg at det ikke kan kreves *erstatning* for den positive kontraktsinteressen: det kan oppstå en interessekonflikt for aksjonærstyremedlemmet, som ved en avtalerettslig binding kan ende med å treffe beslutninger som ikke er det beste for selskapet, for å unngå erstatningsansvar for mislighold av aksjonæravtalen. Hensynet til selskapet taler dermed for at aksjonæravtalen ikke skal være bindende for aksjonærstyremedlemmer.

Konklusjonen er at et aksjonærstyremedlem ikke er bundet av aksjonæravtalens regulering når vedkommende opptrer som styremedlem. De øvrige avtalepartene kan ikke gå til sak mot et aksjonærstyremedlem med krav om oppfyllelse av avtalen i styret.¹¹³

3.4 Selskapet som part i aksjonæravtalen

3.4.1 Problemstilling og utgangspunkt

Spørsmålet er om aksjonæravtalens regulering får større rettsvirkning ved å gjøre selskapet til part i aksjonæravtalen.

¹¹² Se punkt 4.2.2.

¹¹³ Det kan likevel diskuteres hvor vanlig det er at aksjonærstyremedlemmene nekter å oppfylle aksjonæravtalen i styret. Normalsituasjonen vil nok være at et styremedlem i tilfelle konflikt mellom aksjonæravtalen og selskapsinteressen, melder fra og ev. avstår fra avstå fra behandlingen av konfliktspørsmålet.

Problemstillingen må ses i lys av at selskapet som tredjeperson ikke er bundet av avtalen. Det kan derfor være ønskelig for aksjeeierne å trekke selskapet inn som part, dersom dette vil gi avtalen direkte selskapsrettslig virkning, som ledd i å sikre avtalens effektivitet.

Selskapet er et selvstendig og uavhengig rettssubjekt som kan inngå avtaler på lik linje med andre rettssubjekter.¹¹⁴ Selskapet kan også inngå avtaler med aksjonærene, jf. forutsetningsvis asl./asal. § 3-8. Utgangspunktet må derfor være at selskapet kan tiltre og være part i en aksjonæravtale. Spørsmålet er hvilke begrensninger som gjelder for selskapets avtalefrihet. Rekkevidden av selskapets avtalefrihet må avgjøres på bakgrunn av en tolkning av de aktuelle bestemmelsene i aksjeloven, annen aksjeselskapsrett og eventuelt annen lovgivning.¹¹⁵

3.4.2 Kompetansebegrensninger for selskapsorganene

a) Avtaler om binding av selskapets myndighet

Spørsmålet kan først reises for avtaler som forsøker å binde selskapsorganenes kompetanse. Problemstillingen er om aksjeeierne kan binde selskapsorganenes kompetanse, ved at selskapet gjøres til part i avtalen.

Aksjeeierne kan ikke alene binde selskapsorganenes kompetanse i avtale.¹¹⁶ Selskapsrettslige hensyn må medføre at en slik ordning heller ikke er mulig når selskapet gjøres til part i avtalen. For selskapet foreligger det kompetanseskranker for slike avtaler.

For generalforsamlingens myndighet utgjør funksjons- og ansvarsfordelingen mellom selskapsorganene en begrensning for kompetansebinding i avtale. Det er styret som inngår avtaler på vegne av selskapet,¹¹⁷ men styret og generalforsamlingen er adskilte organer med forskjellige ansvarsområder og kompetanse.¹¹⁸ Styret kan, av hensyn til dette skillet, ikke binde generalforsamlingens kompetanse i avtale. En annen løsning ville dessuten undergravet generalforsamlingens posisjon som selskapets øverste myndighet.¹¹⁹ Dette gjelder også når samtlige aksjeeiere er part i avtalen; selskapet og aksjeeierne er adskilte rettssubjekter, og

¹¹⁴ Jf. forutsetningsvis asl./asal. §§ 6-30 flg.

¹¹⁵ Lowzow & Reed s. 57.

¹¹⁶ Se punkt 3.2.

¹¹⁷ Aksjelovene §§ 6-30 flg.

¹¹⁸ J. Woxhølt s. 371.

¹¹⁹ Aksjelovene § 5-1

aksjeeierne har heller ikke adgang til binde generalforsamlingens kompetanse i avtale på egenhånd.¹²⁰ Aksjonæravtalen blir ikke bindende for generalforsamlingen i større grad ved at styret undertegner den, enn når aksjeeierne forsøker å binde generalforsamlingen på egenhånd.

Det samme må gjelde avtaler om binding av styrets kompetanse. Styrets ansvar for å forvalte selskapet på en forsvarlig måte i henhold til selskapsinteressen, utgjør en skranke for styrets adgang til å forhåndsbinde kompetansen sin, på samme måte som at styrets ansvar utgjør en skranke for det enkelte styremedlem til å forhåndsbinde stemmen sin.¹²¹ Disse synspunktene gjelder særlig for avtaler hvor ikke samtlige aksjeeiere er part i avtalen, hvor en avtale mellom selskapet og enkelte aksjeeiere ikke gir uttrykk for aksjonærfellesskapets samlede interesse. Også kreditorinteresser inngår i selskapsinteressen,¹²² slik at det også av hensyn til disse er betenkelig om styret skal ha mulighet til å forhåndsbinde kompetansen sin.

Konklusjonen er at aksjonæravtalen ikke blir bindende for selskapsorganenes kompetanse, ved at selskapet blir part i avtalen. Slike avtalereguleringer kan ikke påberopes overfor selskapet hvis det fattes en beslutning i strid med avtalen, med påstand om at beslutningen er ugyldig.¹²³

b) Binding av stemmeretten med selskapet som part

Problemstillingen her er hva som blir rettsvirkningen av at selskapet tiltrer en aksjonæravtale hvor avtalen regulerer utøvelsen av stemmeretten, og hvor en av avtalepartene misligholder stemmerettsforpliktelsen.

Tilsvarende betraktninger som i avsnittet over må medføre at selskapets tiltredelse ikke får forsterkede rettsvirkninger ved aksjeeiernes mislighold av stemmerettsavtalen. Poenget med å innta selskapet som part i relasjon til stemmerettsavtalene, må være at aksjonærene forplikter seg overfor selskapet til å bruke stemmeretten på en bestemt måte. Aksjeeierne kan imidlertid ikke forplikte seg overfor seg overfor selskapet til å stemme på en bestemt måte.¹²⁴ Dette kan begrunnes i at det er aksjeeierne som utgjør generalforsamlingen,¹²⁵ og at avtaler om binding av stemmeretten vil være i strid med funksjons- og ansvarsfordelingen mellom styret og generalforsamlingen, når avtalen fra selskapets side inngås av styret; realiteten vil i motsatt fall

¹²⁰ Se punkt 3.2.

¹²¹ Se punkt 3.3.3.

¹²² Rt. 1993 s. 1399 (Yttemes) på s. 1404.

¹²³ Lowsow & Reed s. 57.

¹²⁴ Andenæs (2016) s. 63, Knudsen s. 29-30, Augdahl s. 316 og J. Woxholth s. 180-181.

¹²⁵ Aksjelovene § 5-1 (1).

være at generalforsamlingen i avtale forplikter seg overfor styret. Dette vil igjen undergrave generalforsamlingens posisjon som selskapets øverste myndighet.

Konklusjonen er at selskapets tiltredelse ikke fører til forsterkede rettsvirkninger ved mislighold av stemmerettsforpliktelser. Møtelederen kan f.eks. ikke nekte å anerkjenne en stemme i strid med avtalen, eller regne stemmen som om den var i overensstemmelse med avtalen. Fordi selskapet ikke kan være berettiget på denne måten, kan selskapet heller ikke gå til sak mot en misligholdende aksjeeier med krav om oppfyllelse av stemmeforpliktelsen.

4 Tvangsfullbyrdelse av en gyldig avtale

4.1 Innledende bemerkninger

4.1.1 Problemstillingen: sikring av aksjonæravtalens effektivitet

Fremstillingen så langt har vist at aksjonæravtalen ikke har rettsvirkning direkte overfor styret og dets medlemmer, at selskapet som part i avtalen ikke kan gå til søksmål mot egne aksjeeiere for brudd på aksjonæravtalens bestemmelser, og omvendt, ved ugyldighets søksmål fra en avtalepart mot selskapet.

Spørsmålet i denne del av avhandlingen er hvilken adgang det er til å få fullbyrdelsesdom overfor én eller flere aksjeeiere, som har misligholdt en gyldig aksjonæravtale om bruk av stemmeretten på generalforsamling. Deretter er spørsmålet hvilke tvangsmidler som eventuelt er tilgjengelig for tvangsfullbyrdelse av en stemmerettsavtale.

Overordnet handler problemstillingene som drøftes om hvordan *aksjonæravtales effektivitet* kan sikres i størst utstrekning, når avtalen ikke er bindende for selskapet. En fullbyrdelsesdom mot aksjeeierne vil føre til at avtalen i en viss utstrekning kan kreves gjennomført i selskapet, slik at aksjonæravtalen dermed får en indirekte virkning for selskapets rettsstilling.

4.1.2 Krav på naturaloppfyllelse av stemmerettsforpliktelser

a) Terminologi i drøftelsen

Partenes ytelser er definert i avtalen, og kan være enten naturalytelser eller pengeytelser. Med naturalytelser menes her andre ytelser enn penger, slik som fast eiendom, løsøre eller tjenester. Bruk av stemmeretten er en type naturalytelse, selv om ytelsen i seg selv vanskelig lar seg verdsette økonomisk. Den rettslige bedømmelsen av kravet på oppfyllelse er uansett den samme. Krav på oppfyllelse av stemmerettsavtalen vil tidvis betegnes som krav på oppfyllelse av naturalforpliktelser, krav på naturaloppfyllelse og lignende. Også betegnelser som kreditor og debitor vil i denne fremstillingen anvendes synonymt med berettiget og forpliktet.

b) Hovedregelen om krav på oppfyllelse av stemmerettsforpliktelsen

Rettsgrunnlaget for krav på oppfyllelse av en avtale finnes i obligasjonsrettslige regler. I alle de sentrale kontraktslovene er hovedregelen klar: den berettigede etter avtalen har krav på oppfyllelse av naturalforpliktelser, og kan fastholde dette kravet når avtalen misligholdes.¹²⁶ Retten til å kreve naturaloppfyllelse gjelder også på ulovfestet grunnlag, og kan utledes direkte av prinsippet om at avtaler skal holdes slik de er inngått.¹²⁷ Den samme hovedregelen gjelder også for stemmerettsavtaler i aksjonæravtaler. Dersom en forpliktet aksjeeier misligholder stemmeplikten, er hovedregelen at den berettigede etter avtalen kan kreve korrekt oppfyllelse.

Retten til å kreve oppfyllelse gjelder imidlertid ikke ubetinget. Det kan sondres mellom en materiell rett på oppfyllelse, og en prosessuell rett på oppfyllelse.¹²⁸ Selv om den berettigede etter avtalen har krav på oppfyllelse, kan det foreligge rettslige relevante omstendigheter som medfører at det ikke kan *kreves* oppfyllelse fra misligholderen. Kjøpsloven § 23 (1) gir f.eks. uttrykk for retten til å kreve naturaloppfyllelse opphører så lenge det foreligger en «hindring som selgeren ikke kan overvinne» som medfører en så stor ulempe eller kostnad at oppfyllelsen står i «vesentlig mislighold» til oppfyllelsesinteressen. Når retten til å kreve naturaloppfyllelse bortfaller, er kreditor henvist til å kreve et oppfyllelsessurrogat som erstatning for den positive kontraktsinteressen mv.

I punkt 4.2 skal det undersøkes nærmere hvilke begrensninger som gjelder for adgangen til å kreve oppfyllelse av en stemmerettsforpliktelse.

4.1.3 Kort om midlertidig sikring

Det kan være nødvendig å avverge mislighold av stemmerettsforpliktelsen, for at kravet på oppfyllelse skal kunne gjennomføres. Enkelte selskapsbeslutninger lar seg ikke reversere, slik at det ikke er mulig å kreve oppfyllelse etter at stemmeforpliktelsen først er misligholdt.¹²⁹ Tvisteloven (tvL.) har regler om midlertidig forføyning i lovens kapittel 34,¹³⁰ som gir grunnlag for å sikre et krav før det er rettskraftig avgjort ved dom. For at saksøkeren skal få midlertidig

¹²⁶ Kjøpsloven § 23, forbrukerkjøpsloven § 21, avhendingsloven § 4-2, håndverkertjenesteloven § 14 og husleieloven § 2-9.

¹²⁷ NL 5-1-2.

¹²⁸ Lilleholt s. 272 og Hagstrøm s. 396.

¹²⁹ Se nærmere under punkt 4.2.2 avsnitt c.

¹³⁰ Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

forføyning må det påvises en sikringsgrunn etter tvl. § 34-1, og kravet må sannsynliggjøres etter tvl. § 34-2. Som utgangspunkt kan det derfor kreves midlertidig forføyning for sikring av et krav på oppfyllelse av en stemmerettsforpliktelse. En forutsetning er imidlertid at det er adgang til å få dom for hovedkravet.¹³¹ Hvis det ikke er mulig å få fullbyrdsdom for oppfyllelsen stemmerettsforpliktelsen, kan en begjæring om midlertidig forføyning ikke tas til følge.

Muligheten for å få fullbyrdsdom er problemstillingen i punkt 4.2. Midlertidig forføyning vil ikke bli behandlet nærmere.¹³²

4.1.4 Fullbyrdsdom som forutsetning for bruk av tvangsmidler

Problemstillingen her er hvilke forutsetninger som må være oppfylt for at saksøkeren skal kunne bruke tvangsmidler for oppfyllelse av stemmerettsforpliktelsen.

Bruk av tvangsmidler er nødvendig for å få oppfylt en avtaleforpliktelse, når debitor ikke oppfylder frivillig; øvrige avtaleparter kan ikke overta stemmeretten og selv gjennomføre forpliktelsen, ettersom stemmeretten etter aksjelovene ligger hos den enkelte aksjeeieren.¹³³ Avtalepartene kan trolig heller ikke avtale at stemmeretten skal overføres fra den misligholdende aksjeeieren til de øvrige avtalepartene ved mislighold, ettersom aksjelovene forutsetter at stemmeretten ikke kan skilles fra aksjen den tilhører.¹³⁴ Spørsmålet er derfor hvordan en krenket avtalepart kan bruke tvang for oppfyllelse av stemmeforpliktelsen.

Norsk rett åpner generelt for bruk av tvangsmidler for oppfyllelse av privatrettslige krav. Tvangsfullbyrdsloven (tvangsloven) § 13-1 åpner for at et krav på oppfyllelse av en naturalytelse, slik som stemmerettsavtaler, kan kreves tvangsgjennomført. For at et krav skal kunne kreves oppfylt med tvang etter reglene i tvangsloven, må det foreligge et «tvangskraftig tvangsgrunnlag», jf. tvangsloven § 13-1 (1). Etter tvangsloven § 4-1 og § 4-12, jf. § 13-2, kan dette være en rettskraftig dom. For at en dom skal være tvangsgrunnlag må den gi grunnlag for fullbyrdelse, som innebærer at det må nedlegges påstand om at noen har en "plikt til å foreta, unnlate eller tåle en handling", se tvl. § 19-13 (1). Dommen er da en fullbyrdsdom. Hvis

¹³¹ Flock (2011) s. 48.

¹³² Se Flock (2011) for midlertidig sikring generelt, og J. Woxholth s. 307-309 for sikring av stemmerettsavtaler.

¹³³ Aksjeloven § 5-3 (1) og allmennaksjeloven § 5-4 (1).

¹³⁴ Sml. asl./asal. § 5-2 (2) 4. punktum, hvor en fullmakt når som helst kan trekkes tilbake. Se Andenæs (2016) s. 133 og Aarbakke i tidsskrift, Juridika s. 12.

det ikke legges ned en spesifisert handle- eller tåleplikt, bærer ikke dommen en påstand som kan fullbyrdes. Dommen er i slike tilfeller en fastsettelsesdom.

Bruk av tvangsmidler for oppfyllelse av en stemmerettsforpliktelse er dermed betinget av at det først foreligger en fullbyrdelsesdom, hvor det oppstilles en handle- eller tåleplikt. I avsnittene under skal det vurderes om en avtalepart kan få en slik fullbyrdelsesdom.

4.2 Rettsgrunnlag for fullbyrdelsesdom

4.2.1 Om den rettslige vurderingen

Problemstillingen som behandles i punkt 4.2 er om det kan gis fullbyrdelsesdom for kravet på oppfyllelse av en stemmerettsforpliktelse. Dette er et spørsmål om hvilke forutsetninger som må være tilstede for at det kan avsies fullbyrdelsesdom for en spesifikk handle- eller tåleplikt.

Spørsmålet må avgjøres etter en vurdering i to ledd. For det første må det være materielt rettsgrunnlag for selve kravet på oppfyllelse av stemmerettsforpliktelsen. Dette må avgjøres etter obligasjonsrettslige regler (punkt 4.2.2). Deretter må det være grunnlag for å reise kravet for domstolene. Dette er primært et spørsmål om kravet til søksmålsinteresse i tvisteloven § 1-3 er oppfylt (punkt 4.2.3).

4.2.2 Obligasjonsrettslige begrensninger

a) Den prosessuelle retten på naturaloppfyllelse

Det obligasjonsrettslige utgangspunktet er at kreditor har materielt krav på oppfyllelse av avtalen.¹³⁵ Samtidig kan det som nevnt foreligge rettslige relevante omstendigheter som avskjærer et krav på *naturaloppfyllelse*, med den virkning at kreditor er henvist til å kreve et oppfyllelsessurrogat som erstatning mv.¹³⁶

For at prinsippet om at avtaler skal holdes ikke skal være illusorisk, bør den prosessuelle regelen også være at kreditor kan kreve naturaloppfyllelse; debitor unnslipper ikke oppfyllelsesplikten ved å misligholde avtalen. Hovedregelen i norsk rett er derfor at kreditor har en prosessuell rett

¹³⁵ Se punkt 4.1.2.

¹³⁶ Se f.eks. kjl. § 23.

til å kreve naturaloppfyllelse av avtalen.¹³⁷ Når det er inngått en gyldig avtale må det være unntak fra kravet på oppfyllelse som skal måtte begrunnes særlig – ikke kravet på at avtalen skal oppfylles etter sitt innhold.

Problemstillingen videre er om det finnes rettsgrunnlag for å gjøre unntak fra hovedregelen om krav på naturaloppfyllelse av stemmerettsforpliktelser, på generell basis og i enkelttilfeller.¹³⁸

b) Stemmerettsavtaler som personlig arbeidsforpliktelse

Det er antatt at kreditor er avskåret fra å kreve oppfyllelse av naturalytelser når oppfyllelse krever en personlig arbeidsinnsats fra debitor.¹³⁹ I ytterste tilfellet vil en dom for oppfyllelse kunne innebære en frihetsberøvelse for den forpliktete, noe rettsordenen ikke bør ta lett på i privatrettslige tvister. Generelt medfører oppfyllelsessurrogater dessuten at kreditor for naturalytelsen kan være like eller bedre tjent med en alternativ oppfyllelse, og eventuelt erstatning for den positive kontraktsinteressen. Spørsmålet er om det finnes en slik begrensning som kan avskjære kravet på oppfyllelse av en stemmerettsforpliktelse.

Oppfyllelse av en positiv stemmeplikt krever i utgangspunktet oppfyllelse av den forpliktete selv, ettersom det kun er aksjeeierne som har stemmerett i selskapet.¹⁴⁰ En plikt etter dommen vil for den forpliktete bestå i å utøve stemmeretten på generalforsamling i henhold til domsslutningen, og eventuelt en plikt til å medvirke til krav mot styret om å innkalle til ekstraordinær generalforsamling.¹⁴¹ En slik handleplikt for saksøkte vil være lite tyngende, og saksøkte har også anledning til å gi tredjepersoner fullmakt til å oppfylle forpliktelsen.¹⁴² Konklusjonen må derfor være at kravet på oppfyllelse av en stemmerettsforpliktelse ikke kan avskjæres på dette grunnlaget.¹⁴³

¹³⁷ Lilleholt s. 272-274 og Hagstrøm s. 397.

¹³⁸ Se Hagstrøm s. 396-405 for en generell redegjørelse av prinsipielle unntak og unntak i enkelttilfeller.

¹³⁹ Se tvangsfullbyrdsloven § 13-14 (4) for arbeidsforhold. Se nærmere Hagstrøm s. 400.

¹⁴⁰ Aksjeloven § 5-3 (1) og allmennaksjeloven 5-4 (1).

¹⁴¹ Se asl. § 5-6 (2) og asal. § 5-7 (2).

¹⁴² Aksjelovene § 5-2 (1).

¹⁴³ Se også J. Woxholth s. 296.

c) Selskapsrettslige hensyn som en relevant tredjepersonsbegrensning

1. Problemstillingen og terskelen for å tilsidesette partenes oppfyllelsesinteresse

Hensynet til tredjepersoner kan etter omstendighetene avskjære et krav om oppfyllelse.¹⁴⁴ Ved oppfyllelsen av en stemmerettsforpliktelse vil selskapet være en tredjeperson, sammen med selskapets kreditorer og eventuelle andre aksjonærer som ikke er part i avtalen. Spørsmålet er om hensynet til disse kan avskjære et krav på oppfyllelse av stemmerettsforpliktelsen.

Det finnes ingen selskapsrettslig lovregel eller andre skriftlige rettskilder som avskjærer adgangen til å få fullbyrdelsesdom for oppfyllelsen av stemmerettsforpliktelser.¹⁴⁵ Løsningen må derfor ta utgangspunkt i den obligasjonsrettslige hovedregelen om at det er adgang til å kreve naturaloppfyllelse ved fullbyrdelsesdom, og hvor spørsmålet blir om det gjelder unntak fra dette på grunn av selskapsrettslige hensyn. Prinsippet om at avtaler skal holdes er samtidig et fundamentalt grunnprinsipp i norsk rett, og det er stort behov for forutberegnelighet i forretningslivet.¹⁴⁶ Dette tilsier at utgangspunktet om krav på naturaloppfyllelse må ha en sterk stilling for stemmerettsavtaler, som ofte inngås mellom profesjonelle parter. For at hensynet til andre enn sakens parter skal kunne begrunnet et unntak, må disse hensynene være tungtveiende.

2. Prinsipiell motstand mot fullbyrdelsesdom – Hensynet til selskapet

Spørsmålet er først om det finnes noen prinsipielle selskapsrettslige synspunkter som tilsier at adgangen til å få fullbyrdelsesdom må være innskrenket.

Prinsipielt kan det spørres om det er heldig at aksjonæravtalen kan utgjøre en absolutt skranke for aksjeeiernes myndighetsutøvelse på generalforsamling. Fra eldre juridisk teori kan det vises til det frie stemmegivnings prinsipp, som har vært et argument mot å tillate aksjonæravtaler som sådan.¹⁴⁷ Synspunktet har vært at generalforsamlingen og den enkelte aksjonær skal stå fritt til å treffe beslutninger på vegne av selskapet. Det kan innvendes mot fullbyrdelsesdom for oppfyllelsen av en stemmeforpliktelse, at aksjeeieren bør stå fritt til å bruke myndigheten på

¹⁴⁴ Se f.eks. Rt. 1988 s. 708 hvor tvangsfullbyrde av en samværsordning var avskåret fordi den ikke kunne gjennomføres uten bruk av tvang mot barnet. Dommen har ingen verdi for løsningen av spørsmålet i denne avhandlingen, men er illustrerende for problemene knyttet til tredjepersonsinteresser.

¹⁴⁵ Spørsmålet er behandlet i en upublisert dom fra Oslo byrett av 12. februar 1976, som konkluderer med at det var adgang til å få fullbyrdelsesdom for en stemmerettsforpliktelse.

¹⁴⁶ Rt. 2002 s. 1155 (Hansa Borg).

¹⁴⁷ Nial s. 12.

generalforsamling på den måten som til enhver tid den beste for selskapet, og at mislighold av stemmeforpliktelsen ikke skal føre til andre rettsvirkninger enn erstatning for den positive kontraktsinteressen. Likevel, når man først anerkjenner en adgang til å inngå avtaler om binding av stemmeretten, må man også akseptere at denne bindingen fører til at den enkelte aksjeeier også kan bli pålagt å bruke stemmeretten i henhold til avtalen.¹⁴⁸ Selskapsinteressen består dessuten primært av aksjeeiernes ønske om økonomisk vinning,¹⁴⁹ og det synes ikke å være noen sterke grunner mot at aksjeeierne skal kunne binde seg til resultater som gir dårlig avkastning. Det er heller ikke grunn til å tro at fullstendig stemmefrihet vil bidra til å ivareta andre sider av selskapsinteressen i større utstrekning, slik som kreditorinteresser.

Det kan også innvendes mot en adgang til fullbyrdelse at en slik regel vil være en omgåelse av regelen om at aksjonæravtalen ikke har selskapsrettslige virkninger; avtalepartene oppnår det samme resultatet som de ikke kan kreve direkte på generalforsamling. Et slik synspunkt kan ikke føre frem. Dersom en regel om at aksjonæravtalen ikke har selskapsrettslige virkninger først begrunnes med at det eksisterer et skille mellom avtaleretten og selskapsretten,¹⁵⁰ blir det inkonsekvent dersom en avtalepart ikke skal ha mulighet til å håndheve de rent avtalerettslige aspektene av avtalen av hensyn til selskapet. Når rettsordenen først aksepterer at det gyldig kan inngås aksjonæravtaler om utøvelse av stemmeretten, må den også akseptere at det tas i bruk de rettsmidlene som er tilgjengelig for å håndheve avtalen. Det kan ikke være et selvstendig mål at det er sammenheng mellom mulighetene for å håndheve avtalen på det selskapsrettslige og avtalerettslige planet. Oppfyllelseskravet bør ikke kunne avskjæres av rent prinsipielle betraktninger omkring forholdet mellom avtalen og myndighetsutøvelsen i selskapet.

3. Vurdering av skade eller ulempe for tredjepersoner tilknyttet selskapet

Når det ikke finnes prinsipielle skranker for adgangen til fullbyrdelsesdom for oppfyllelsen av stemmerettsforpliktelser, må det avgjørende må være om fullbyrdelsen medfører skade eller andre ulemper for selskapet eller andre tredjepersoner. Spørsmålet er om et krav på oppfyllelse medfører skade eller ulempe for tredjepersonsinteresser, og om disse i så fall er tilstrekkelig tungtveiende for å tilsidesette avtalepartenes oppfyllelsesinteresse.

¹⁴⁸ Slik også J. Woxholth s. 297-298.

¹⁴⁹ Aarbakke m.fl. s. 506. Selskapsinteressen består likevel av flere interesser i selskapet, se HR-2018-570-A (avsnitt 40-42).

¹⁵⁰ Roos s. 343-344.

For at det skal være rimelig å prioritere hensynet til tredjepersoner på bekostning av avtalepartene sin oppfyllelsesinteresse, må tvangsfullbyrdelsen medføre en større grad av skade eller ulempe enn en frivillig oppfyllelse; det må være forhold ved selve tvangsfullbyrdelsen som tilsier en avskjæring av naturaloppfyllelsen. Så lenge avtalen er gyldig og forpliktende, ville ikke tredjepersoner kunne motsette seg en frivillig oppfyllelse. Da bør heller ikke hensynet til tredjepersonene utgjøre en begrensning når tvangsfullbyrdelsen ikke medfører større skade eller ulempe for dem. Noe annet ville medført en tilfeldig fordel for tredjepersonene, og det er ikke i slike tilfeller rimelig at hensynet til disse skal gå på bekostning av avtalepartene sitt ønske om å reparere misligholdet av en gyldig avtale.

Rettsstillingen til *selskapets kreditorer* vil normalt ikke berøres av fullbyrdelsesdommen. Oppfyllelse av aksjonæravtalen kan være begrenset av praktiske årsaker. Hvis krav på oppfyllelse innebærer reversering av en tidligere beslutning, vil adgangen til fullbyrdelsesdom være begrenset til tilfeller hvor en slik reversering er mulig. En beslutning kan ikke omgjøre en ervervet rett,¹⁵¹ selv om innholdet egentlig strider mot en aksjonæravtale. Situasjonen er dermed annerledes enn dersom aksjonæravtalen hadde hatt direkte selskapsrettslig virkning og hadde ført til ugyldighet for beslutninger i strid med avtalen. Her har kreditorene, og andre som har bygget rett på beslutninger i strid med avtalen, en beskyttet forventning om at denne retten står seg, men de kan derimot ikke ha en beskyttet forventning om at aksjonæravtalen også blir misligholdt for fremtiden.¹⁵² At fullbyrdelsen vil svekke selskapsformuen, og dermed kreditorenes dekningsmuligheter, kan ikke være et relevant hensyn, da det i motsatt fall vil være en tilfeldig fordel for kreditorene at den gyldige avtalen ikke oppfylles frivillig. Hensynet til kreditorene kan dermed tilsi begrensninger i tilfeller hvor oppfyllelsen ikke er mulig, men ikke at det gjelder en alminnelig skranke for å kreve mot tvangsfullbyrdelse av stemmerettsavtaler.

Dersom selskapet har *øvrige aksjeeiere* som ikke er part i avtalen, kan disse ha interesse i at stemmerettsforpliktelser ikke skal kunne fullbyrdes. Dette gjelder spesielt når fullbyrdelsen innebærer innkallelse og gjenopptakelse av et allerede avgjort spørsmål – som riktig nok bygger på mislighold av aksjonæravtalen. Disse vil ikke ha interesse i at tvisten, som ikke angår dem, skal lede til en ny behandling. Hensynet til de øvrige aksjeeierne aktualiseres særlig dersom misligholdet av aksjonæravtalen ikke har hatt innvirkning på beslutninger som er truffet, slik at

¹⁵¹ Andenæs (2016) s. 299.

¹⁵² J. Woxholth s. 297

en ny og korrekt stemmegivning ikke vil endre sakens realiteter. Ved innkallelse til ny behandling vil disse aksjonærene være de facto forpliktet til å møte på en ny behandling og votere – ellers vil beslutningen kunne endres mot deres ønske.¹⁵³ Fullbyrdelsesdommen kan for disse aksjeeierne oppleves som illojal og et misbruk av retten til å innkalle til ekstraordinær generalforsamling.¹⁵⁴ Her er det likevel ikke forhold ved fullbyrdelsesdommen som medfører skade eller ulempe for de øvrige aksjeeierne, men at avtalepartene benytter seg av en lovfestet rett som gjelder uavhengig av om den nye behandlingen har opphav i et avtalebrudd og er fastsatt i en fullbyrdelsesdom. At en slik privat rettsakt håndheves mellom partene må som utgangspunkt være uten betydning for utestående aksjeeiere. Det kan derfor heller ikke være et vilkår for fullbyrdelse at samtlige aksjeeiere – eller et flertall – er part i aksjonæravtalen.

Etter dette taler ikke tredjepersonshensyn i alminnelighet for at adgangen til å tvangsfullbyrde stemmerettsavtaler bør være begrenset. Dommen vil ikke medføre en større skade eller ulempe enn hva som vil være tilfellet om avtalens oppfylles frivillig uten bruk av tvangsmidler.

d) Sammenfatning og konklusjon

Etter en gjennomgang av hensynet til selskapet og andre tredjepersonsinteresser, finnes det ikke grunnlag for å gjøre unntak fra den obligasjonsrettslige hovedregelen om at kreditor har krav på oppfyllelse av avtaleforpliktelser, og kan kreve disse oppfylt ved dom. Særlig i kommersielle avtaleforhold må hensynet forutberegnelighet medføre at prinsippet om at avtaler skal holdes, står sterkt. Når det ikke finnes tungtveiende selskapsrettslig hensyn som kan begrunne et unntak, må rettsanvenderen falle tilbake på hovedregelen om at saksøkeren kan få dom for oppfyllelse. Det kan imidlertid tenkes unntak i enkelttilfeller av hensyn til bl.a. umulighet, slik som der reversering av en tidligere beslutning ikke er mulig.

Av hensyn til obligasjons- og selskapsrettslige regler må konklusjonen så langt være at en avtalepart i alminnelighet kan få fullbyrdelsesdom for oppfyllelse av en stemmeforpliktelse.

¹⁵³ Dette er likevel neppe et praktisk scenario. Det må antas at en berettiget etter avtalen ikke vil benytte rettsmidler for å fullbyrde en stemmegivning som ikke påvirker hans rettsstilling.

¹⁵⁴ Aksjeloven § 5-6 (2) og allmennaksjeloven § 5-7 (2).

4.2.3 Sivilprosessuelle begrensninger

a) Krav om søksmålsinteresse

Tvisteloven har prosessuelle regler om når det kan reises søksmål for domstolene. For at saksøkeren skal få dom for oppfyllelse må prosessforutsetningene i tvisteloven § 1-3 være oppfylt. Her fremgår det at det kan reises sak for domstolene om «rettskrav», hvor saksøkeren må påvise et «reelt behov for å få saken avgjort av i forhold til saksøkte», ut fra en samlet vurdering av kravets aktualitet og partenes tilknytning. Bestemmelsen gir uttrykk for et krav om rettslig interesse i søksmålet.

Kravet på oppfyllelse av en stemmerettsforpliktelse er et "rettskrav" når kravet avgjøres av rettsregler. For at saksøkeren skal ha et "reelt behov" for fullbyrdelsesdom må saksøkeren ha et reelt behov for å få tvangsgrunnlag.¹⁵⁵ Når kravet på oppfyllelse er forfalt, må saksøkeren ha et tilstrekkelig behov for tvangsgrunnlag og fullbyrdelsesdom.¹⁵⁶ Dette gjelder også for en stemmerettsforpliktelse som er misligholdt, og derfor forfalt. Også når forpliktelsen ikke er misligholdt kan det etter omstendighetene være aktuelt med søksmål og krav om oppfyllelse, dersom saksøkerens atferd gir grunn til å frykte at avtalen ikke vil bli oppfylt.¹⁵⁷ Det synes ikke å utgjøre noen alminnelige sivilprosessuelle begrensninger for kravet på fullbyrdelse av en stemmerettsforpliktelse så lenge det kan påvises en rettslig interesse i søksmålet.

b) Begrensninger knyttet til tvangsgrunnlagets utforming

For at søksmålet skal kunne fremmes må kravet være tilstrekkelig entydig og presist angitt.¹⁵⁸ En fullbyrdelsesdom må pålegge en "plikt til å foreta, unnlate eller tåle en handling", og det må fremgå av dommen hva handlingen skal gå ut på, jf. tvl. § 19-13 (1), jf. tvangsloven § 4-2 (1) bokstav b.¹⁵⁹ I dette ligger en praktisk begrensning i adgangen til å få dom for oppfyllelse: avtalen må gi rettsgrunnlag for den bestemte oppfyllelsen for å gi et "rettskrav" på denne, jf. tvl. § 1-3. Hvis avtalen gir avtalemotparten et vidtrekkende skjønn for hvordan avtalen skal oppfylles, er det vanskelig å påstå at det er rettsgrunnlag for å kreve en bestemt form oppfyllelse. Situasjonen kan derfor være at stemmerettsavtalen er misligholdt, og at dette kan

¹⁵⁵ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 144, Skoghøy s. 437.

¹⁵⁶ Jf. Rt. 2013 s. 116 (avsnitt 45).

¹⁵⁷ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 365, jf. tvistemålsloven § 53 (opphevet). Se i sammenheng med punkt 4.1.3 om adgangen til å få midlertidig forføyning for sikring av et krav.

¹⁵⁸ Jf. Rt. 2013 s. 1127 (avsnitt 20).

¹⁵⁹ Skoghøy s. 402.

konstateres i fastsettelsesdom, men at saksøkeren ikke kan få fullbyrdsdom for en bestemt handleplikt som vil realisere avtalens formål.

Lowzow & Reed og Normann legger til grunn at det må oppstilles som begrensning at det kan fastslås hva generalforsamlingens beslutning ville gått ut på dersom avtalen ble oppfylt etter sitt innhold.¹⁶⁰ Det er ikke helt entydig hva forfatterne ligger i en slik begrensning. Det er likevel klart at en avtalepart ikke kan få fullbyrdsdom for en oppfyllelshandling som det ikke er rettsgrunnlag for; saksøkeren må kunne si hva misligholderen i stedet skulle ha foretatt seg. Begrensningene gjelder imidlertid valget av fullbyrds måte. Hvis det ikke er grunnlag for å pålegge en handleplikt til å oppfylle på en bestemt måte, kan det etter omstendighetene være grunnlag for en negativ domsslutning hvor det fastsettes hvordan saksøkte *ikke* kan stemme.¹⁶¹ For en positiv plikt kan det ikke være et krav at avtalen er "tydelig" i hva plikten består i. Det avgjørende må være om avtalen gir grunn for å kreve den bestemte handlingen, uavhengig av om dette først kan konstateres etter en omfattende og abstrakt tolkning av avtalen. Det må i alle tilfeller foretas en konkret vurdering av grunnlaget for oppfyllelesplikten.¹⁶²

4.3 Gjennomføring av tvangsfullbyrdsen

4.3.1 Avgjørelsen om tvangsbruk og de tilgjengelige tvangsmidlene

Prosessuelt gjennomføres tvangsfullbyrdsen i flere ledd. Først må det foreligge et tvangsgrunnlag, som for kravet på oppfyllelse av en stemmeforpliktelse vil være en rettskraftig dom, jf. tvangsloven § 4-1 og § 4-12, jf. § 13-2. Deretter må det begjæres tvangsfullbyrds av forpliktelsen for den kompetente domstolen, jf. § 13-3 (3), hvor avgjørelsen til slutt treffes som en kjennelse, jf. § 13-7 (1) og § 13-14 (1). Det er ikke noe i veien for at saksøkeren i søksmålet om fullbyrdsdom samtidig begjærer tvangsfullbyrds. Dette er imidlertid ikke er krav. Saksøkeren kan få en fullbyrdsdom som oppstiller en handleplikt uten tvangsmidler, og se om saksøkte oppfyller frivillig.

For fullbyrds av stemmerettsavtaler er det tvangsfullbyrdsloven § 13-14 som regulerer bruk av tvangsmidler for fullbyrdsen. Bestemmelsens første ledd lyder som følger:

¹⁶⁰ Lowzow & Reed s. 55-56 og Normann i tidsskrift s. 47-48.

¹⁶¹ Roos s. 372-373 og J. Woxholth s. 298.

¹⁶² Se punkt 3.1.2.

«Tvangsfullbyrdelse av andre handleplikter enn de som er nevnt i §§ 13-8, 13-11 og 13-13, skjer ved at tingretten ved kjennelse enten gir saksøkeren rett til å utføre handlingen, eller bestemmer at namsmyndigheten selv skal utføre den, eller pålegger saksøkte en løpende mulkt for hver dag eller uke som går uten at handleplikten blir oppfylt.»

Ordlyden hjemler tre alternative former for oppfyllelse. For fullbyrdelse av aksjonæravtaler er det lite hensiktsmessig at namsmyndigheten skal utføre handlingen ved å stemme for den saksøkte sine aksjer. Som utgangspunkt er det derfor to alternativer som er reelle ved tvangsfullbyrdelsen: handleplikt for saksøkte til å oppfylle avtalen under løpende mulkt, og rett for saksøkeren til å utføre handlingen selv. Disse skal behandles nærmere under.

4.3.2 Domstolens hensiktsmessighetsskjønn

Det fremgår ikke av ordlyden i tvangsfullbyrdelsesloven § 13-14 når de ulike tvangsmidlene skal eller bør benyttes. Ifølge forarbeidene skal namsmyndigheten velge fullbyrdelsesmåten etter en konkret vurdering, hvor det legges vekt på om den valgte gjennomføringsmåten er effektiv og om den er forsvarlig overfor den saksøkte og det offentliges ressursbruk.¹⁶³ Det var departementets overordnede syn og lovgiverviljen at namsmyndigheten burde stilles friere ved valg av gjennomføringsmåte.¹⁶⁴

Det ligger enkelte materielle begrensninger for bruken av lovens tvangsmidler,¹⁶⁵ som setter en absolutt skranke for domstolens kompetanse. Innenfor rammen av disse, vil det imidlertid være et hensiktsmessighetsskjønn for domstolen. *Effektivitet* og *forsvarlighet* er ifølge forarbeidene sentrale hensyn ved valget av fullbyrdelsesmåte. Valget av tvangsmiddel må bero på en skjønnsmessig vurdering, etter en avveining av effektivitets- og forsvarlighetshensyn.

Effektivitets- og forsvarlighetshensyn aktualiseres ved vurderingen av hvordan stemmeplikten skal tvangsfullbyrdes. Når det vurderes hvilken fullbyrdelse som vil være mest effektiv, er det for aksjonæravtalen relevant å se på hvilken fullbyrdelse som i størst utstrekning sikrer selskapsrettslig gjennomføring: det er dette som er formålet med avtalen. I den grad ett av alternativene har større sannsynlighet for å sikre at avtalens regulering blir gjennomført på generalforsamlingen, vil dette alternativet være å foretrekke av hensyn til fullbyrdelsens effektivitet. Deretter må det også tas i betraktning om valget av fullbyrdelsesmåte blir

¹⁶³ Ot.prp.nr.65 (1990-1991) s. 50

¹⁶⁴ Ot.prp.nr.65 (1990-1991) s. 50

¹⁶⁵ Se punkt 4.3.4.

uforholdsmessig når en sammenholder graden av innvirkning for saksøkte og hvilke alternativer som er tilgjengelig. Det må foretas en helt konkret vurdering. Dersom det foreligger et mindre inngripende alternativ, som samtidig vil være egnet til å realisere avtalens gjennomføring, kan dette være å foretrekke fremfor et mer inngripende alternativ.

4.3.3 Handleplikt og tvangsmulkt for misligholderen

a) Bruk av tvangsmulkt for positive handleplikter

Spørsmålet her er om saksøkeren kan få dom for at misligholderen må oppfylle plikten under løpende mulkt, og hvilke begrensninger som gjelder for dette fullbyrdelsesalternativet.

En avtalepart kan som hovedregel få dom for at saksøkte skal bruke stemmeretten sin positivt på generalforsamling.¹⁶⁶ Tvangsfullbyrdelsesloven § 13-14 hjemler bruk av tvangsmulkt for å sikre oppfyllelsen en slik forpliktelse. Uten tvangsmulkt vil fullbyrdelsesdommen alene ikke ha en pressende virkning for saksøkte. Mulkten gir misligholderen et økonomisk insentiv til å oppfylle pliktene sine. Bruk av tvangsmulkt er betinget av at fullbyrdelsesdommen oppstiller en positiv handleplikt for saksøkte.¹⁶⁷ Når det ikke er mulig å avsi fullbyrdelsesdom for en konkret handleplikt, må fullbyrdelsesdommen utformes på andre måter, f.eks. ved negativ domsslutning.¹⁶⁸ Det kan imidlertid ikke brukes mulkt for oppfyllelse av en negativ plikt.

b) Rettsvirkningene for selskapet som tredjeperson

Det er kun den saksøkte aksjeeieren som er forpliktet til å oppfylle avtalen etter avsigelsen av en fullbyrdelsesdom, og en tvangsmulkt rettes kun mot denne. For selskapet er dommen som utgangspunkt uten betydning. Det er ikke rettsgrunnlag for å gi dommen på oppfyllelse utvidet rettskraft for selskapet, og selskapet kan derfor se bort fra de forpliktelsene som oppstilles for den saksøkte aksjeeieren. Selv om en aksjeeier skulle fortsette å misligholde avtalen, på tross av en løpende mulkt, har selskapet verken rett eller plikt til å sette en ulovlig stemmegivning til side eller å regne stemmegivningen i overensstemmelse med dommen. Normalt må det imidlertid antas at mulkten vil være et tilstrekkelig insentiv til å sikre oppfyllelse.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Se drøftelsene under punkt 4.2.

¹⁶⁷ Tvangsloven § 13-14 (1).

¹⁶⁸ Se punkt 4.2.3.

¹⁶⁹ Det er retten som bestemmer mulktens størrelse, og kan ta i betraktning saksøktes økonomiske stilling.

4.3.4 Rett til å stemme for misligholderen sine aksjer

a) Problemstillingen

En annen fullbyrdelsesmetode som kan være praktisk for å sikre oppfyllelse, er å gi saksøkeren rett til å utføre handlingen. For stemmerettsavtaler vil denne løsningen innebære at saksøkeren gis rett til å stemme for den saksøkte aksjeeieren sine aksjer på generalforsamling, i henhold til domsslutningen i fullbyrdelsesdommen. Problemstillingen er om det finnes rettsgrunnlag for å tvangsfullbyrde stemmerettsforpliktelser på denne måten.

b) Rettsgrunnlag for fullbyrdelsen

Av alternativene i tvangsfullbyrdelsesloven § 13-14 (1) er det alternativet "gir saksøkeren rett til å utføre handlingen" som må være rettsgrunnlag for en slik tvangsfullbyrdelse. Ordlyden er generell, og en rett til å utøve stemmerett på generalforsamling på vegne av andre, faller innenfor bestemmelsens språklige virkeområde. Dette er likevel ikke avgjørende. Selv om ordlyden åpner for at en stemmerettsavtale kan tvangsfullbyrdes på denne måten, fremgår det av forarbeidene at det gjelder materielle begrensninger for bruk av de forskjellige alternativene i tvangsloven § 13-14.¹⁷⁰ Spørsmålet er om det gjelder noen slike begrensninger for muligheten til å gi saksøkeren rett til å stemme på generalforsamlingen for misligholderen sine aksjer.

I forarbeidene uttaler departementet at "[b]ruk av mulkt er (...) den eneste fullbyrdingsmåten når fullbyrdingshandlingen bare kan utføres med saksøktes medvirkning".¹⁷¹ Forarbeidene sonderer følgelig mellom handlinger som kan og ikke kan gjennomføres med og uten *saksøktes medvirkning*, og legger til grunn at dette skillet får materiell betydning for hvilke alternativer i tvangsloven § 13-14 som kan benyttes. Forarbeidene forutsetter at det er enkelte handlinger som er forbeholdt saksøkte, og som ikke kan gjennomføres av andre ved bruk av tvangsfullbyrdelsesinstituttet. Det sies ikke noe konkret om hvilke handlinger dette gjelder, og det må derfor bero på en konkret vurdering om den begjærte fullbyrdelsen er mulig eller ikke.

Hva forarbeidene legger i den nevnte begrensningen er ikke helt klart. Det kan spørres om det i uttalelsene kun siktes til faktiske hindre, eller om det også siktes til rettslige hindre. Formålet med å få fullbyrdelsesdom og kreve oppfyllelse ved tvang, er at saksøkeren fra før ikke har rett

¹⁷⁰ Ot.prp.nr.65 (1990-1991) pkt. 2.5.3.

¹⁷¹ Ot.prp.nr.65 (1990-1991) pkt. 2.5.3.

til å gjennomføre handlingen selv, og at han derfor må *få rett* for å kunne oppfylle selv.¹⁷² Dersom rent rettslige begrensninger skulle være avgjørende, vil det i praksis aldri være mulig å fullbyrde dommen ved å gi saksøkeren rett til å oppfylle handlingen. På den andre siden kan det foreligge faktiske begrensninger som gjør at det ikke er mulig for saksøkeren å oppfylle handlingen på vegne av saksøkte. I kommentarutgaven til tvangsfullbyrdelsesloven uttales det at "[e]r handlingen knyttet til saksøktes person, f.eks. der et dokument skal undertegnes, sier det seg selv at bare [tvangsmulkt] er aktuelt".¹⁷³ Det er naturlig at det bare er saksøkte som kan utføre en handling som er knyttet til hans person, og dette utgjør en faktisk begrensning. Hvis handlingen derimot faktisk kan gjennomføres av andre, synes det å harmonere best med formålet til tvangsfullbyrdelsesinstituttet at det ikke foreligger andre materielle begrensninger.

I RG-2005-5 (Agder lagmannsrett) var en arving forpliktet til å utstede et skjøte for en eiendom, og tingretten avsa kjennelse om at skjøtet skulle utstedes av tingretten. Denne kjennelsen ble opphevet av lagmannsretten, som la til grunn at det ikke var rettsgrunnlag for en slik fullbyrdelse. Lagmannsretten begrunnet resultatet med at dette var en handling som var knyttet til saksøktes person, og som ikke kunne utføres på vegne av saksøkte. Retten viste til den siterte uttalelsen i kommentarutgaven til tvangsfullbyrdelsesloven,¹⁷⁴ og at det i lovforarbeidene til den eldre tvangsfullbyrdelsesloven av 1915 var foreslått en regel som gav domstolene rett til å underskrive dokumenter og andre viljeserklæringer på vegne av saksøkte, men at denne regelen ble forkastet i proposisjonen.¹⁷⁵

Dommen kan tolkes dithen at det ikke er mulig å gi saksøkeren rett til å stemme på vegne av saksøkte, ettersom det for verken utstedelse av skjøte eller utøvelse av stemmeretten er noen rent faktiske hindringer for at andre foretar handlingene.¹⁷⁶ Etter mitt syn kan ikke dommen forstås lenger enn at den avskjærer fullbyrdelse som innebærer at det foretas en *rettslig disposisjon* på vegne av saksøkte, slik utstedelse av rettslige dokumenter vil være, sammen med avgivelse av andre viljeserklæringer.¹⁷⁷ Utøvelse av stemmeretten på generalforsamling er imidlertid ikke en slik rettslig disposisjon, i motsetning til utstedelse av et skjøte. Saksøkeren vil ved stemmegivningen ikke disponere rettslig over saksøkte, men vil utøve en selskapsrettslig

¹⁷² J. Woxholth s. 303.

¹⁷³ Falkanger m.fl. s. 842.

¹⁷⁴ Falkanger m.fl. s. 842.

¹⁷⁵ Ot.prp.nr.16 (1911) s. 101.

¹⁷⁶ J. Woxholth s. 302-303 tolker dommen dithen, og at den taler for at det ikke er mulig å gi saksøker rett til å oppfylle stemmerettsforpliktelser på vegne av saksøkte.

¹⁷⁷ Slike rettslige disposisjoner er knyttet til saksøktes person.

kompetanse som i utgangspunktet bare tilkommer eieren av aksjen. Det er vanskelig å se at en slik disposisjon på vegne av saksøkte stiller seg annerledes enn for andre handlemåter som ellers bare tilkommer saksøkte, f.eks. felling av trær på saksøktes eiendom. Dommen i RG-2005-5 kan etter mitt syn ikke tas til inntekt for at en stemmerettsavtale ikke kan fullbyrdes ved at saksøkeren får rett til å stemme på vegne av saksøktes aksjer.¹⁷⁸

Utøvelse av stemmeretten på generalforsamling er ikke en handling knyttet til saksøktes person, som forarbeidene, juridisk litteratur og underrettspraksis gir uttrykk for ikke kan utøves av andre enn saksøkte selv. Dette tilsier at stemmerettsavtalen kan fullbyrdes ved at saksøkeren gis rett til å stemme for saksøkte sine aksjer, i tråd med ordlyden i tvangsloven § 13-14 (1).

Fra et selskapsrettslig perspektiv kan det innvendes at løsningen harmonerer dårlig med den omstendighet at stemmeretten etter asl./asal. § 5-3 (1) er knyttet til aksjen, og forbudet mot å avhende stemmeretten særskilt.¹⁷⁹ Det kan problematiseres om denne regelen tilsier at stemmeretten aldri kan utøves mot aksjeeierens vilje. Forbudet mot avhendelse av stemmeretten må likevel primært begrunnes i notoritets- og systemhensyn. Det er retsteknisk vanskelig å holde oversikt over hvem som er berettiget til å utøve stemmeretten, ved en avhendelse av stemmeretten. Samtidig er det inkonsekvent om den som får stemmeretten overført til seg etter avtale, skal kunne utøve stemmeretten uten hensyn til omsetningsbegrensningene i selskapet, som ellers begrenser stemmeretten til en erverver av selve aksjen.¹⁸⁰ Disse hensynene gjør seg ikke gjeldende når utøvelsen av stemmeretten har grunnlag i en rettskraftig fullbyrdelsesdom, hvor saksøkeren kan fremlegge dommen som bevis for retten til å stemme for saksøkte sine aksjer, og rammen for stemmegivningen. Selskapsrettslige hensyn taler dermed ikke for en innskrenkende tolkning av tvangsloven § 13-14 (1).

Ordlyden i tvangsloven § 13-14 (1) åpner for at en stemmerettsforpliktelse kan tvangsfullbyrdes ved at saksøkeren gis rett til å stemme for misligholderen sine aksjer, og det synes ikke å foreligge noen materielle begrensninger som hindrer oppfyllelse på denne måten.

Konklusjonen er at det er rettsgrunnlag for å gi saksøkeren rett til å stemme for misligholderen sine aksjer, for å tvangsfullbyrde en stemmerettsavtale, jf. tvangsloven § 13-14 (1).

¹⁷⁸ En slik underrettsdom har uansett svært begrenset rettskildemessig vekt, spesielt dersom den skulle legge til grunn et resultat som vanskelig lar seg forene med tvangsfullbyrdelseslovens formål om en effektiv fullbyrdelse.

¹⁷⁹ Sml. asl./asal. § 5-2 (2) 4. punktum, hvor en fullmakt når som helst kan trekkes tilbake. Se nærmere Andenæs (2016) s. 133 og Aarbakke i tidsskrift, Juridika s. 12.

¹⁸⁰ Se asl. § 4-2 (1).

c) Hensiktsmessighetsprøving av stemmeoverføring som tvangsmiddel

Spørsmålet her er når domstolen bør velge oppfyllelse ved å gi saksøkeren rett til å stemme for misligholderen sine aksjer.

Det må foretas en effektivitets- og forsvarlighetsvurdering ved valget av fullbyrdelsesmåten.¹⁸¹ Forarbeidene presiserer at det må det få "betydning hva slags type krav det er som skal fullbyrdes, om domstolen har grunn til å tvile på om saksøkeren vil opptre hensynsfullt og ikke-provoserende hvis fullbyrdingshandlingen skal overlates til denne, og hvor omfattende arbeid det vil være å få gjennomført handlingen."¹⁸² Betragtningene må inngå i en helhetsvurdering.

Bruk av tvangsmulkt mot saksøkte må normalt antas å være tilstrekkelig for å sikre at saksøkte oppfyller, slik at å gi saksøkeren rett til å stemme på vegne av saksøkte, ikke vil være nødvendig for å sikre en effektiv fullbyrdelse.¹⁸³ Samtidig kan det oppleves som mer inngripende for saksøkte at noen andre utøver stemmeretten for aksjene hans, spesielt i selskaper med større aksjespredning, og hvor forholdet blir kjent for flere. I første omgang vil det derfor være mer hensiktsmessig å benytte tvangsmulkt for å få saksøkte til å oppfylle selv. Dersom saksøkte misligholder på tross av mulkten, eller det på forhånd er klart at mulkten ikke vil forhindre mislighold, vil en rett for saksøkte til å stemme for misligholderens aksjer være hensiktsmessig.

d) Fullbyrdelsesdommens rettsvirkninger for selskapet

Problemstillingen er hvilke rettsvirkninger kjennelsen om tvangsoppfyllelse får for selskapet, og hva som blir virkningen dersom selskapet ikke anerkjenner saksøkeren sin stemmegivning.

Utgangspunktet må være at en rettsavgjørelse hvor selskapet ikke er part, bare får faktiske virkninger for selskapet. Dersom selskapet skal være direkte forpliktet etter avtalen, må rettsavgjørelsen i så fall ha utvidet rettskraft. De faktiske virkningene medbringer likevel forpliktelser. Selskapet må som andre rettssubjekter være forpliktet til å respektere og innrette seg etter ytre rettsavklaringer. Som eksempel kan det nevnes en rettskraftig dom som avgjør spørsmål om overdragelse av aksjer. Dersom det rettskraftig er avgjort at person A er aksjeeier og ikke person B, kan ikke selskapet handle som om person B i stedet er aksjeeier. De samme betraktningene gjør seg gjeldende for en rettsavgjørelse som gir en person A rett til å utøve

¹⁸¹ Se punkt 4.3.2.

¹⁸² Ot.prp.nr.65 (1990-1991) pkt. 2.5.3.

¹⁸³ Mulktens størrelse fastsettes ut fra bl.a. saksøktes økonomiske stilling, se Falkanger m.fl. s. 826.

stemmeretten for aksjene til person B i henhold til domsslutningen; dersom person A utøver denne retten i henhold til dommen, kan ikke selskapet bestride at dette er en lovlig stemme.

Fullbyrdelsesdommen får dermed indirekte selskapsrettslige virkninger, selv om selskapet ikke er part i søksmålet og direkte bundet av rettsavgjørelsen. Dersom møtelederen ikke anerkjenner stemmegivningen er det begått en saksbehandlingsfeil, og en eventuell beslutning kan anfektes etter asl./asal. § 5-22 for at den er "blitt til på ulovlig måte".

Kilderegister

Lover

Norske Lov (NL)	Lov 15. april 1687 Kong Christian Den Femtis Norske Lov
Tvistemålsloven (tvml.)	Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål
Avtaleloven (avtl.)	Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer
Aksjeloven av 1976	Lov 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper
Foretaksregisterloven (fregl.)	Lov 21. juni 1985 nr. 78 om registrering av foretak
Kjøpsloven (kjl.)	Lov 13. mai 1988 nr. 27 om kjøp
Håndverkertjenesteloven (hvtjl.)	Lov 16. juni 1989 nr. 63 om håndverkertjenester m.m for forbrukere
Tvangsfullbyrdsloven (tvangsloven)	Lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse
Avhendingslova (avhl.)	Lov 3. juli 1992 nr. 93 om avhending av fast eiendom
Aksjeloven (asl.)	Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper
Allmennaksjeloven (asal.)	Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper
Husleieloven (husll.)	Lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler
Forbrukerkjøpsloven (forbrkjl.)	Lov 21. juni 2002 nr. 34 om forbrukerkjøp
Tvisteloven (tvil.)	Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister

Forarbeider

Ot.prp.nr.16 (1911)	Om utfærdigelse av en lov om tvangsfulbyrdelse
Ot.prp.nr.65 (1990-1991)	Om lov om tvangsfullbyrding og midlertidig sikring
NOU 1996:3	Ny aksjelovgivning
Ot.prp.nr.51 (2004-2005)	Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister

Rettspraksis

Høyesterettspraksis

Rt. 1952 s. 967

Rt. 1966 s. 648

Rt. 1988 s. 708

Rt. 1988 s. 1317 (Heimtun)

Rt. 1993 s. 564 (Kierulf)

Rt. 1993 s. 1399 (Ytternes)

Rt. 1994 s. 581 (Scanvest)

Rt. 1995 s. 46 (Nimbus)

Rt. 2002 s. 1155 (Hansa Borg)

Rt. 2011 s. 670 (Nye Major)

Rt. 2013 s. 1127

Underrettspraksis

Upublisert dom fra Oslo byrett av
12. februar 1976. Tilgjengelig hos
Riksarkivet.

RG 2005 s. 5 (Agder lagmannsrett)

EU-direktiver

Direktivforslag fra EU-
kommisjonen av 23. februar
2022.

Proposal for a DIRECTIVE OF THE EUROPEAN
PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on
Corporate Sustainability Due Diligence and amending
Directive (EU) 2019/1937.

Litteraturliste

Aarbakke m.fl.

Magnus Aarbakke, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen,
Tone Ofstad og Jan Skåre: *Aksjeloven og
allmennaksjeloven*. Lovkommentar, 4. utgave 2017.

Aarbakke i tidsskrift

Aarbakke, Magnus: "Hvem har aksjonærrettighetene?",
Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1993/1-2 s. 59 flg.

Andenæs (2016)

Mads Henry Andenæs: *Aksjeselskaper og
allmennaksjeselskaper*, 3. utgave. Oslo 2016.

Andenæs i tidsskrift

Mads Henry Andenæs: "Hvem er bundet av en
aksjonæravtale?" i *Tre foredrag om aksjonæravtaler*,
Institutt for privatrett, Skriftserie 175 (2009).

Augdahl

Per Augdahl: *Aksjeselskapet efter norsk rett*, 3. utgave.
Oslo 1959.

Bråthen

Tore Bråten: *Selskapsrett*, 6. utgave, Oslo 2019.

- Falkanger m.fl. Thor Falkanger, Hans Flock, Thorleif Waaler m.fl.: *Tvangsfullbyrdelsesloven*. Lovkommentar, 5. utgave 2018.
- Flock Hans Flock: *Midlertidig sikring – Arrest og midlertidig forføyning*. Oslo 2011.
- Giertsen (2021) Johan Giertsen: *Avtaler*, 4. utgave, Bergen 2021.
- Giertsen i festskrift Johan Giertsen: "Har aksjonæravtaler selskapsrettslige virkninger?", s. 533 flg. i *Nybrott og odling – Festskrift til Nils Nygaard*. Bergen (2002).
- Gomard Bernhard Gomard: *Aktieselskaber og anpartsselskaber*, 5. utgave. København (2006).
- Hagstrøm Viggo Hagstrøm: *Obligasjonsrett*, 3. utgave. Oslo 2021
- Hjelmeng Erling Hjelmeng: "Lovstrid som felles rettsgrunnlag for erstatningsansvar og ugyldighet" s. 273 flg. i Erling Hjelmeng (red.): *Ugyldighet i privatretten – minnebok for Viggo Hagstrøm*. Oslo 2016.
- Høgberg og Sunde Alf Petter Høgberg og Jørn Øyrehagen Sunde (red.): *Juridisk metode og tenkemåte*. Oslo 2019.
- Knudsen Gudmund Knudsen: "Selskapet som part i aksjonæravtale", i *Tre foredrag om aksjonæravtaler*, Institutt for privatrett, Skriftserie 175 (2009).
- Lilleholt Kåre Lilleholt: *Kontraktsrett og obligasjonsrett*. Oslo 2017.
- Lowsow & Reed Halfdan Lowzow, Bjørn Gabriel Reed og Geir Steinberg: *Aksjonæravtaler*. Oslo 1993.
- Lund Christian Lund: "Opphør av samarbeidet i joint ventures", s. 147 flg. i Lars Olaf Askheim m.fl.: *Skipsfart og samarbeid – Maritime joint ventures i rettslig belysning*. Oslo 1991.

- Nial Håkon Nial: *Aktiebolagsrättsliga studier. Röstavtal. Enmannsbolag och dotterbolag. Fusion.* Stockholm 1935.
- Normann Kristin Normann: "Misligholdsbeføyelser ved brudd på aksjonæravtale" i *Tre foredrag om aksjonæravtaler*, Institutt for privatrett, Skriftserie 175 (2009).
- Roos Carl Martin Roos: *Avtal och rösträtt: en aktiebolagsrättslig studie.* Stockholm 1969.
- Skoghøy Jens Edvin A. Skoghøy: *Tvisteløsning*, 3. utgave. Tromsø 2017.
- Truyen Filip Truyen: *Aksjonærenes myndighetsmisbruk – en studie av asl./asal. § 5-21 og uskrevne misbruksprinsipper.* Oslo 2005.
- Werlauff og Nørgaard Erik Werlauff og Jørgen Nørgaard: *Vedtægter og aktionæroverenskomster*, 2. reviderede udgave. København 1995.
- G. Woxholth Geir Woxholth: *Avtalerett*, 7. utgave. Oslo 2009.
- G. Woxholth, Ugyldighet Geir Woxholth: "Ugyldighet som koblingsord i privatretten" s. 481 flg. i Erling Hjelmeng (red.): *Ugyldighet i privatretten – minnebok for Viggo Hagstrøm.* Oslo 2016.
- J. Woxholth Jannik Woxholth: *Aksjonæravtaler*, 3. utgave, Oslo 2017.